FOAIE DE GÂND ȘI APROPIERE CREȘTINĂ

Nr. 5 — IUNIE 1966

însemnări

S'au încheiat lucrările celui de al doilea Conciliu Vatican. Măreața Biserică Romană mobilizase lângă mormântul Sf.Petru toată spiritualitatea și înțelepciunea ei din cinci continente, spre a se regăsi limpede și nemincinos în fața Dumnezeului Celui viu, așteptând de la El duh de înnoire și putere sporită spre a răspunde atât căutărilor adevărate cât și înșelătoriei acestui veac.

Fără îndoială este încă prea timpuriu spre a judeca de roade și înfăptuiri ce nu se lasă cuprinse și istovite de văzul din afară, cerând negreșit deslușirile credinței și creșterea în timp a grăuntelui sădit întru nădejde și dăruire de sine.

Cu toate acestea nu putem tăcea întrebarea: Părinții Conciliului, doctorii și învățații Bisericii, n'au plătit oare tribut greu duhurilor învălmășite ale acestui veac?

Ci vom reține grija păstorească dar și agerimea diplomatică a actualului Părinte Paul al 6-lea care a coborît toamna trecută străluminat de același surâs blând, din șatra țiganilor din mahalaua Romei, în marele iarmaroc politic de la ONU. Însă acestea nu ascund, dimpotrivă, adevărul vădit al luptelor duhovnicești ce încearcă trupul și sufletul aceleeași Biserici sub alte zodii : în America de Sud de pildă, unde nesimțirea așa zișilor creștini căpătuiți, de multe ori denunțați în Conciliu, sluțește hidos chipul lui Hristos în semenul sărac. Sau în Polonia unde vitejia credinței fără teamă și curată, impune protivnicilor chipul biruitor al celui ce rămâne credincios predaniei veșnice a Bisericii. Într'un caz ca și în altul Hristos e poftit din nou la judecată aspră în ucenicii săi.

Pe scurt s'ar putea însemna următoarele:

1. Creștinătatea și-a dat seama de anachronismul sterp al luptelor interconfesionale.

2. Bisericile răsăritene se străduiesc, s'ar zice, să se libereze de contractul constantinian, adică încearcă o revizuire a relațiilor stat-biserică. Anumite semne venite din chiar inima Rusiei, dacă nu lasă nici o îndoială asupra acestui fapt, desvăluiesc în acelaș timp că această strădanie vine din partea credincioșilor și ierarhilor vii, dar nu neapărat din partea întregei ierarhii.

Poate încă mai dramatic, în Bisericile Apusene, se încearcă azi o nouă întemeere a trăirii credinței, amenințată nu atât de scăderea treptată a prestigiului instituțional al Bisericii, cât de destrămarea sensului tainei dumnezeești a lumii și a existenței. Și poate că peste cercetări și învrăjbiri « ecumenice » în acest rost al credinței vii, personale, în răspunderile cerute celor pecetluiți de ea, Hristos își croește din nou drumul Lui propriu înspre o neașteptată vădire istorică ce ne-ar putea uimi pe toți.

3. În noile orientări politice a unei lumi ce năzuiește azi la depășirea rânduirilor pripite născute din Yalta și Potsdam, țările Europei răsăritene, tradițional ortodoxe, se găsesc astăzi în fața unei hotărâtoare alegeri între așezările creștine ale unei Europe încă vie în tradițiile sale, și perversiunile ideologiilor totalitare a căror singură îndreptățire va fi fost aceea de a fi prilejuit această alegere.

4) Ortodoxia, folosită până acum în ecumenii doar ca balast strategic, ia conștiință din ce în ce mai mult de propria valoare și, am spune, chemare.

* * *

În ogorul românesc se întâmplă o serie de lucruri demne de relevat. Între biserica ortodoxă și statul socialist de la București se observă nu atât o înțelegere de principiu cât o comunitate de destin îngrijorătoare. Adică, împrotiva eforturilor depuse, amândouă părțile se întâlnesc într'o cazmă milenară de provincialism. Tocmai anul trecut s'a vorbit și în România și în străinătăți, de exemplu, despre personalitatea lui Nic. Iorga, de la a căruia moarte tragică s'a împlinit un sfert de veac. Dar ne întrebăm, câte din tratatele marelui istoric despre Români *au fost omologate de știința universală? Se știe cumva, și noi am repetat-o din primul număr al revistei noastre, că teologia românească întrece la ora actuală pe celelalte ale răsăritului ?Cât și unde s'a aflat lucrul acesta în teologia universală? Să ne*

(vezi pag. 2)

fie îngăduit să nu ne entuziasmăm cu trei calendare pitorești tipărite în America sau la Viena. O broșurică despre Biserica Ortodoxă Română apărută în mai multe limbi străine (vai, câte greșeli în ea!) nu poate avea nici măcar rolul florii cu care nu se face primăvară. Cu același zel cu care s'a împlinit una dintre cele mai măreț reforme monahale din evul mediu până acum, se distrug în complicitate chinoviile. Gestul acelui episcop impus pe tron slăvit, care n'a pregetat să pună mâna atât la dărâmarea zidurilor mânăstirești cât și a credinței din suflete, este tragic de semnificativ. Să nu ni se vină cu mărturisirile unor musafiri care s'au bucurat de ospitalitatea românească ; bunăvoința pentru folklor nu suplinește tratatul științific. Biserica răsăriteană a unui popor apusean trebuie să fie în fruntea ecumenismului viu, neinstituționalizat.

În diaspora românească se observă un interes crescând pentru treburile bisericești. Cu bucurie însemnăm ultimile sfințiri de preoți și aflăm că numărul candidaților cu sau fără pregătire teologică crește. În același timp se constată că o serie de bărbați, după ce au rontăit ani de-a rândul tot felul de formule politico-social-culturale se apropie acum de zidirea bisericii ca să-și continuie lucrarea lor nefastă. Noi, cei puțini de la «Prodromos», am observat dintru început un riguros respect față de diferitele canonicități ; s'a întâmplat să avem în grupul nostru mădulare a feluritelor episcopii sau parohii ale căror conducători duhovnicești nu se suferă unul pe altul. Mai mult chiar, în editura noastră au apărut publicații deservind cele trei împărțeli bisericești române din străinătate. Principiul adoptat de noi a fost acela al bunei vecinătăți, *pentru că noi considerăm pe fiecare preot român de pe aici, indiferent de obediența sa canonică, în primul rând ca pe un slujitor al lui Hristos. Secretul unei înțelegeri ni se pare totuși că rămâne în întărirea comunităților locale, în apropierea de biserică, unde — indiferent de fața preotului, sălășluiește Hristos. Cu alte cuvinte, am invita pe retorii strategiilor megalomane de pe orice pripor politic să se apropie mai întâi de obișnuința și ritmul micilor comunități. Pentru că acei ce au dat ultima dată pe la biserică pe când au fost botezați, cu greutate vor înțelege că rodirea cea bună începe tocmai prin angajamentul lor propriu și nu acela al vecinului ce trebuiește mintenaș schimbat.*

PRODROMOS

ROMÂN GRUE GROZOVANUL. Baladă Populară. — (vezi pag. 4)

Sus pe câmpul Nistrului,
Sub poalele cerului,
La coada Ialpeului,
Unde fat' smeoaicele,
Și s'adun smeoaicele,
Și s'adăp leoaicele,
Multe-s, frate, și mai multe
Corturi mari, corturi mărunte;
Iar în chiar mijlocul lor
Nalță-se-un cort de covor,
Un cort mare și rotat,
Poleit și nărămzat,
Cu țărușii de-argint legat,
Parcă-i cort de împărat !
Dar înuntru cine șede ?
Dar în el cine se vede ?
Ghirai Hanul cel bătrân,
Cu hanger bogat la sân.
Mulți Tătari stau împrejur,
Cu ochi mici ca ochi de ciur;
Și stau toți îngenuncheți
Pe covor cu perii creți.
Iar la ușa cortului,
Sub stejarul mortului,
Este-un biet Român legat,
Legat strâns și ferecat
Ca un mare vinovat :
Român Grue Grozovanul,
Român Grue Moldovanul
Care-a sărăcit pe Hanul.
Doi Tătari țapa-i gătesc,
Doi amar mi-l chinuesc.
Dar el cântă 'n nepăsare
Parc'ar fi la masă mare;
Și dă semn de veselie,
Parc'ar fi la cununie.
Iată Mârzăcițele,
Și cu Tătărițele,
Că la Hanul năvălesc,
Și cu toate așa-i grăesc :
— « Alei, doamne, Han Bătrân
Cu hanger bogat la sân !
Fă cu Grue ce vei face,
Sufletul să ni se 'mpace;
Că de când s'a ridicat,
Și'n Bugeac Grue-a intrat,
Mulți Tătari el ți-a stricat,
Și Tătarce-a văduvit,
Fete mari a'mbătrânit,
Bugeacul l-a pustiit,
Bugeacul pe jumătate,
Și Crimul a triea parte ! »
Ghirai Hanul cel bătrân
Trage pala dela sân,
Și cu glas crunt de păgân
Zice lui Grue Român :
— « Alei, Grue, viteaz mare,
Dela mine n'ai iertare;
Spune 'ncaile-adevărat
Mulți Tătari tu mi-ai stricat ? »
— « Alei, doamne, Han bătrân,
Lasă cel hanger la sân,
Că eu sunt pui de Român,
Și nu-mi pasă de-un păgân !
De-i iertare sau de nu-i,
Tot cu dreptul vreau să-ți spui,
Că de când m'am ridicat,
Și'n Bugeac eu am intrat,
Mulți Tătari, zău, ți-am stricat,
Și Tătarce-am văduvit,
Fete mari am bătrânit,
Și Bugeacu-am pustiit :
Bugeacul pe jumătate,
Și Crimul a treia parte.
Iar când Nistrul l-am trecut,
Pod pe dânsul am făcut,
Ca să duc, să car la noi
Averile dela voi.
Să duc cară mocănești
Cu copile mârzăcești
Și cu roabe tătărăști.
Alei, doamne, Han bătrân,
Lasă cel hanger la sân,
Și-mi dă moarte de Român,
Nu-mi da moarte de păgân.
Las'să mă mărturisesc,
Și de suflet să-mi grijesc

La un popă creștinesc,
Care zice din psaltire
In cea sfântă mânăstire,
Că mult sunt eu vinovat,
De păcate încărcat :
C'am curvit cu soră-ta
Și-am răpit pe fiică-ta,
C'am ucis pe frate-tău,
Viteaz mare ca un leu,
Care-a fost dușmanul meu. »
Ghirai Hanul cel bătrân
Uită hangerul la sân,
Și cu glasul oțărit
Pe loc a și poruncit
La Mârzaci de cei mai mari,
Și la cinzeci de Tătari,
Pe Grue să-l ducă 'ndată
La cea mânăstire 'naltă.

II

Tătărimea purcedea
Și pe Grue mi-l ducea
La cel popă creștinesc
Sfânt, cu chipul omenesc,
Care zice din psaltire
In cea sfântă mânăstire.
Dacă vedea și vedea,
Grue vremea nu pierdea,
Două cruci numai făcea,
« Doamne-ajută » el zicea,
Barda 'n mână apuca,
Și'n Tătari se aruca,
Ca un vânt înviforat
Intr'un lan de grâu uscat.
« Aman ! » ei cu toți răcnea
Și din față-i toți pierea.
Dacă vedea și vedea,
El în grabă se ducea
Chiar la grajdul Hanului
Hanului Tătarului.
Când în grajd el ce zărea ?
Un bahmet ce tot sărea;
Un căluț cam pătrărel :
Ieșea 'n vară cincărel.
Grue mi-l apropia,
Mâna 'n coamă că-i punea,
Și'n podele l'asvârlea.
Așa cal nu-i trebuia.
Car colô, cât colo 'n fund,
Iată-un negru cam rotund,
Care soare n'a văzut
De când măsa- l-a făcut.
La el Grue se ducea,
Mâna 'n coamă că-i punea,
Din loc nici că mi-l clintea !
Așa cal îi trebuia.
El afară mi-l scotea,
Frumușel mi-l înșeua,
Și pe ochi îl săruta,
Și pe dânsul s'arunca.
Trei desbinuri că mi-i da,
Și deodată s'arăta
Chiar la ușa cortului,
Sub stejarul mortului.
Ghirai Han când îl vedea
Ofta greu și mi-i zicea :
— « Alei, Grue, viteaz mare,
Dela mine ai iertare,
De vrei numai să te prinzi,
Negrul meu să nu mi-l vinzi.
Să nu-l vinzi la Ungurean,
Nici la Turc țărigrădean;
Să nu-l vinzi nici la Litean,
Că Liteanu-i om viclean,
Ci să-l vinzi la un Român,
Că-i om drept și bun stăpân,
Și de mână mai dănos,
Și de suflet mai duios.
El pe Negrul de-o avea,
Tot de nunți mi l-o ținea;
Eu la dânsul l-oi vedea,
Ori la nunți, ori la război,
Când ne-om lupta noi cu voi.
El că mi l-o dărui,
Sau că i l-oi cumpăni
De trei ori cu venetici,
Venetici de câte cinci. »
Român Grue cam râdea,
Și din gură răspundea :
— « Alei, mări, Han bătrân,
Ori nu știi că sunt Român ?
De-s Român, sunt frate bun
Cu-orice cal viteaz nebun !
Iar de ai bahmeți fugari,
Și de ai voinici Tătari.
Bahmeți iuți să mă gonească,
Tătari crunți să îndrăznească,
Dă-le voie, dă-le știre,
După mine să se'nșire,
Și s'alerge, să m'ajungă
Pe câmpia asta lungă. »

III

Ghirai Hanul semn dădea,
Tătărimea purcedea
Pe cel câmp nemărginit
Cu năgară învelit
Și cu troscot coperit.
Tătărimea se 'nșira,
Și fugând se răsfira,
Câte unul, unul, unul,
După Negrișor nebunul.
Negrișor fugea, fugea,
Cum se fuge nu fugea,
Ci sărea tot epurește,
Și-alerga tot ogărește,
Nechezând tot voinicește.
« Alei, voi Tătari păgâni,
Vi s'a stâns ziua de mâni !
Iată Grue dă 'napoi,
Și s'aruncă pintre voi,
Ca un vânt înviforat
Intr'un lan de grâu uscat;
Și cu Negrișor nebunul
Vă ia unul câte unul,
Și din fugă vă cosește,
Și vă taie chip snopește,
Și de-averi vă curățește,
Și de boală vă scutește,
Și vă lasă 'n urma lui
Ca momâi de-a câmpului ! »
Apoi Grue se pornește
Și'n Moldova se ivește;
Ca un soare se 'ncălzește,
Incălzește și rodește,
Că mult bine 'n lume face
Sufletul să și-l împace.
Creștinează
Și botează,
Dă de fin
Câte-un tretin
Și de fină
O tretină;
Și cunună fete mari
Fără grijă de Tătari,
Și ridică mânăstiri
Pentru timp de năvăliri.
Iar pe negrul sprințenel
Il face frate cu el,
Că Românu-i frate bun
Cu-orice cal viteaz nebun.

Theodor Cazaban

LA HOTARELE MONGOLIEI

Domnul Gr. Filiti îmi comunică balada basarabeană « Român Grue Grozovanul », copiată de d-sa la Biblioteca Națională (fond Picot 937) după o tipăritură din 1881, iar domnul I. Cușa, căruia i-o dau spre republicare în « Prodromos » îmi cere să-i fac o prezentare. Este într'adevăr necesar? Frumusețea poeziei ca și informația istorică posibilă din asemenea document al « memoriei colective », asupra unor relații între Moldoveni și vecinii lor Tătari, sunt evidente pentru orice cititor. Dar dacă domnul Cușa insistă !...

1) Să vedem atunci cum am ajuns noi vecini cu acești pitorești nomazi dela poalele munților Kentei din Mongolia.

Toată povestea a început dela o indelicatețe a numitului Inalcik Kadir Khan, guvernator al orașului Otrar, în partea orientală a marelui stat musulman din Asia : Khvarezm. Inalcik a jefuit o caravană de 500 de cămile pe care Gengis Khan o trimisese spre apus, și a ucis pe caravanieri.

Aflând aceasta, marele cuceritor, care până atunci se ocupase mai mult de China (trecuse pustiul Gobi, zidul chinezesc, luase Pekingul), a trimis o ambasadă sultanului Mohamed al Khvarezm-ului pentru a protesta împotriva nelegiuirii lui Inalcik. Stăpân al celui mai populat și civilizat imperiu al timpului, Mohamed a ucis pe ambasador și a ordonat să fie ras capul celor doi însoțitori.

De-ar ști omul ce-a păți, dinainte s'ar păzi. Mohamed n'a știut, așa că în 1219 hoardele mongole intră în uriașul imperiu khvarezmian. Sunt cucerite pe rând metropole ca Bukara, Samarkanda, Urgend (capitala)... în flăcări. Toată Transoxiania, Turkestanul, Persia, Afganistanul. In orașele care se supuneau imediat masacrele au fost, cu anumite excepții, rezonabile. Mongolii erau mai severi cu cele care îndrăzneau să reziste. In acest caz era ucisă toată populația ca în opulentele Balkh, Nassa, Merv, Nisapur, cântate de Firduzi și de Omar Khayam, Bamiyan a cărui urme abia se mai cunosc în deșert, și uneori toate viețuitoarele : câini, pisici, păuni, etc. Otrar rezistase mult căci Inalcik se cam simțea vinovat. Pentrucă se dovedise iubitor de arginți, Gengis Khan a ordonat să i se toarne argint topit în ochi și în urechi. Construirea piramidelor de capete, întreprindere în care s'a evidențiat Tului, nu trebuie considerată ca o dovadă de sadism. Era mai mult o chestiune de rutină; se așezau capetele, după sex și vârstă, în piramide de câte o mie, câte zece mii, pentrucă Mongolii puteau face mai ușor adunarea dacă cifrele erau rotunde.

Dar nu vom putea înțelege cum au ajuns Românii vecini cu Mongolii, dacă nu vom ține seama de alte hazarduri. In fața proporțiilor dezastrului Mohamed a luat-o la fugă, iar Gengis Khan, care ținea să-l pedepsească (pentru asta venise!) a pus pe urma lui o hoardă de 20-25.000 de călăreți, sub conducerea generalilor Subotai și Djebe. Ultimul era specialist în asemenea urmăriri : se mai plimbase din Mongolia până în Pamir pe urmele unui alt șef care fusese obraznic cu Marele Han.

Pe unde fugea sultanul, pe acolo cucereau Tătarii. Ori, după câteva ezitări, întâmplarea a făcut ca sultanul să apuce spre apus. Ca să moară de inimă rea într'o insulă din Marea Caspică. Frustrați, Subotai și Djebe își dau seama că misiunea li s'a terminat dar, pentru a se întoarce, iau alt drum... pe partea cealaltă a Mării Caspice, ca să mai schimbe de peisagiu. Pornesc deci și mai spre apus, cucerind în trecere, cu aceeași luptători, Kurdistanul, Azerbeidjanul, sdrobind strălucita cavalerie georgiană la Khunan. In sezonul rece, ca să se dezmorțească, mai fac un turneu și câteva masacre prin părți ale Persiei ce nu avuseseră timp să le cunoască mai îndeaproape, se întorc în Caucaz, apoi trec și munții. De partea cealaltă îi aștepta o coaliție a Cerchezilor, Alanilor și puternicilor Cumani.

Subotai și Djebe s'au dovedit și buni diplomați. Cu argumente sentimentale, și chiar cu daruri din prada ce o duceau, au atras pe Cumani de partea lor. Au putut astfel, după nimicirea Alanilor să se întoarcă asupra Cumanilor, ca să le ia înapoi prada, și ceva în plus, căci Mongolii iubeau trădarea dar urau pe trădători. Insfârșit în loc să urmeze, spre răsărit, drumul de ocol al Caspicei, curiozitatea i-a împins și mai spre apus, în inima Rusiei.

Situația devine însă gravă pentru ei căci marile principate rusești se unesc. In fața unei armate de 80.000 de oameni, Tătarii fug. Fug, fug, până la Kalka, unde, întorcându-se brusc din fugă, culeg armata mai obosită și răsfirată, de patru ori mai numeroasă, a urmăritorilor. După Kalka, au ars câteva orașe, au dat o raită pe la Genovezii din Crimeea, apoi au luat drumul întoarcerii pentru a mai învinge, în trecere, statul Bulgarilor rămași în regiunea Kazan.

Se poate spune că în 1223 imperiul lui Gengis Khan se întindea dela Taiga siberiană la Golful Persic (India a fost numai puțin atinsă : îi era rezervată lui Tamerlan), și dela Fluviul Galben la Nipru. Avea să mai crească : planificarea Rusiei n'a fost completă decât 18 ani mai târziu când Subotai a revenit, ca expert, în Europa, cu Batu-Khan. Atunci au fost arse Moscova, Vladimirul, Kievul, au fost zdrobiți Polonezii, arse orașele ardelene (o hoardă, a lui Budjek, a trecut peste popoarele « Ulag » din sudul Carpaților), a fost cucerit Breslau. O armată germană a fost învinsă la Liegnitz, și Ungurii nimiciți lângă Buda. Bela al IV-lea s'a refugiat și el într'o insulă. La bătrânețe, Subotai mai are câteva victorii în ce mai rămăsese din China, apoi se retrage la țară. Dela C.C. Giurescu aflăm că acest general al lui Gengis Khan a cucerit 32 de țări în 65 de bătălii.

Iată deci cum am ajuns noi vecini cu Mongolii. S'ar putea ca primul contact să fi fost încă din 1223. Dacă Brodnicii erau Români — și trebuiau să fi fost măcar în parte — și dacă e adevărat că șeful lor Ploscânea era în momentul luptei dela Kalka aliat cu Tătarii (va fi avut motivele lui!), atunci acest contact a fost fructuos.

2) Istoricii români sunt mai afirmativi în privința bunului rezultat pe care l-a avut pentru noi invazia luiBatu-Khan cu sdrobirea în același timp a Slavilor și Ungurilor. (Descălecatul Moldovei ca putere militară cu fața la răsărit e o consecință). Dar trebuie să fim recunoscători Hoardei de Aur și pentru faptul că având-o vecină am fost cel puțin scutiți de vecinătatea Rușilor. Căci lăsând la o parte multe detalii din poezia care o prezentăm (Român Grue Moldoveanul știe, împotriva istoriografiei rusești că e român, că hotarul e pe Nistru), ni se pare semnificativ faptul că poetul popular din Basarabia secolului al XIX-lea, ocupată de Ruși, îi ignorează complet. In « memoria populară » există amintirea Turcilor, Ungurilor, Lituanilor... a Italienilor! Nu a Rușilor.

3) Dar ce evenimente istorice dăinuiesc în această memorie? Haiducul se comportă, către sfârșitul baladei ca un domnitor : zidește mânăstiri. Mergea oare amintirea poetului popular până la epoca lui Ștefan cel Mare? Numele de « Ghirai » (Mengli Ghirai?) e acela al unei întregi dinastii crâmlene. Deși asemenea amintiri sunt amestecate, mai convingătoare ni se pare localizarea evenimentului « mitizat » în secolul al XVII-lea când au existat dese incursiuni dintr'o parte în alta a Nistrului, sau între regiunea de dealuri basarabene și Bugeac. Noi boieri s'au ridicat dintre luptătorii locali. Cantemireștii, cei mai importanți, cred că numele lor a fost luat dela un Tătar răpus : « Khan Temir ». Ciudată legendă! Căci amintește un vechi obicei mongolic : Temudjin, numele lui Gengis Khan, era acela al unui Tătar ucis în luptă de tatăl său.

4) Dar Dimitrie Cantemir ne ajută să relevăm alte detalii semnificative din balada noastră. Ele privesc pe de o parte : orgoliul ostășesc al Moldovenilor, firea lor aventuroasă, și dragostea pentru cai; pe de altă parte : tactica lor războinică... tătărească! Astfel, întâi (citâm din « Descrierea Moldovei ») :

« Fudulia și sumeția sunt maica și sora lor, căci dacă are vre unul cal bun și arme bune, atuncea gândește că nici un om nu poate să-l întreacă; și nu s'ar feri, de-ar fi cu putință, însuși cu Dumnezeu să se lupte. Toți de obște sunt îndrăzneți și semeți, și foarte înțânați de a începe gâlceava, însă prea lesne se liniștesc și se împacă iarăși. Ei sunt cu toții șăgalnici și veseli, și inima nu le este departe de gură; însă după cum uită degrabă mânia, asemenea și prieteșugul lor nu ține îndelung. De băutură nu au greață prea mare... » etc.

In legătură cu șiretenia folosită de Grue împotriva Tătarilor urmăritori, mai citâm din același text al lui Cantemir :

« ... au învățat dela Tătari de se întorc iarăși înapoi din fugă, și prin această apucare cu meșteșug au smuls biruința de multe ori din mânele protivnicilor. »

Intr'adevăr, e vorba de tactica folosită de ultimul Horațiu împotriva Curiaților și, pe un plan mai mare, de hatmanul Coman, bunăoară, împotriva Cavalerilor Teutoni, de Subotai și Djebe împotriva Rușilor.

5) Și acum, câteva cuvinte despre câteva cuvinte. « Nărămzat » înseamnă « vopsit în portocaliu ». Există și « nărămziu », folosit în alte poezii populare pentru indicarea aceleiași culori a corturilor unor « mârzaci » (= căpetenii, nobili). Ele aveau la vârf un fel de glob ca o portocală, și erau de « covor », adică de fetru, cum se mai găsesc și azi în Mongolia. « Bahmeții » sunt caii mici și iuți din rasa Nogai, tot mongolici la origine. Se spunea că nu erau buni până la vârsta de cinci ani, și acest lucru apare în baladă căci haiducul preferă pe Negrișor, un cal mare, din rasa probabil moldovenească, celebră altădată, unui bahmet : « un căluț cam pătrărel », adică de patru ani, căci : « ieșea 'n vară cincărel (= de cinci ani). Amintirea comerțului cu sclavi « venetici » ne urcă mai mult în trecut căci cuvântul are sensul originar : « Venețieni », adică « Italieni », adică mai degrabă « Genovezi ». Să mai spunem că și cuvântul « Tătar » e destul de aproximativ? Seminție și ea mongolică, Tătarii au fost exterminați de Gengis Khan încă dela începutul întreprinderii sale de purificare a pământului.

***

Ar mai fi fost poate de vorbit în această prezentare de alte aspecte istorice, mai actuale... de preluarea legitimității mongole de către Chinezi, justificată de instalarea lui Kubilai în China, de un ethos nou, dar asemănător, în momentul în care operele complete ale lui Karl Marx înlocuiesc celebrul « Iasak » gengiscanid, care și el era învățat pe dinafară — e drept că era ceva mai poetic — ba și Engels la oblânc, lângă sacul de merinde : un amestec de lapte închegat și sânge de cal, la care s'ar putea adăuga puțin orez, din producția mărită, pentru progresul intelectualității în general, apoi de revendicările chineze, nu numai Mongolia Exterioară ci, după dreptate, până la Breslau, cu posibilitatea pentru noi de a ne regăsi în începuturi, reluând firul întrerupt dela Ploscânea, cel puțin am scăpa de Rușii, entre les deux nos cœurs balancent, și de a avea alte poezii populare, cu alte figuri legendare, și Karl Ghirai, Sartre Khan, și cavalcade intelectuale, dar ni se pare că am ieși din strictul nostru subiect.

Texte inedite de autori anonimi.

CELE TREI PIETRE

de X

Poezie
te scrie
cine nu știe.

Maria-nora
și Dina-sora,
te culcă 'n poală
și somnul îți spală.

Poezie
iarba cosită
n'are ursită.

Radu-fratele
dezgroapă pietrele
și-acoperă vetrele.

Poezie
tata nu știa să scrie.
Seara, venea calul cu frâul
să-i mănânce grâul.

În foc
sufletul meu n'a avut loc.
Din vioară corzile rupte
l-au dat afară.

O, dar sufletul meu
a eșit din elești
m'a lăsat de l-am văzut
tremura și era slut
N'are o mână !
și-a căzut iar în fântână.

*
* *

Îngerii m'au aruncat
în fântână desbrăcat
i-am rugat
de m'au spălat.

Era'n somn adevărat
pus în fiare și legat
Cât am plâns, m'am închinat
sunt bun iar de spânzurat.

*
* *

Sărutați pietrele
fețele
în ele dorm fetele.

Pietre părăsite
pietrele din vatră.
Pietrele-adormite
pietrele din iarbă
de părinți mă'ntreabă.

Pietrele, măruntele
au plecat cu muntele.

*
* *

Bunicul adormit în haine noi
s'a dus să coseasă trifoi.
Pe la prânz
s'a păscut un mânz.
de trei săptămâni,
mama îi duce să mănânce cărbuni.

A căzut în apă o stea
cine s'o aducă înaintea mea?
trimit piatra și piatra seacă
trece prin gând și-l înecă.

Doi cai, în amurg la adăpat
s'au mușcat
până a'nserat.
Și-am crezut că printre cai
a căzut un mânz în rai
sau poate că frâul rupt
îl căutau pe dedesubt.

Am adormit între seri
caii se băteau de eri
orb, înegrit de lumini
mi-a căzut biciul din mâini.

Noptea'n somn n'am mai știut
caii unde s'au pierdut.

Am găsit mânzul în apă
și șăile într'o groapă.

*
* *

Pomului aplecat peste drum
i-au căzut fructele în scrum.
Pomul acesta retezat
m'a luat de mână și m'a deșteptat

Iată — mi-a spus :
privește departe de jos până sus ;
—Uite acolo, mi-a mai zis:
Cerul și pământul e nescris !

Vezi ? și umbrele cresc !
Din urmă trei pietre le privesc
—N'auzi ?
în zadar plângi și te ascunzi !

Umbra ta se'nchină
sub strigătele din rădăcină
și ca să rămâi aproape
lasă-ți fața acoperită de ape.

MIRCEA VULCĂNESCU ȘI GENERAȚIA LUI

de Horia Stamatu

Nimeni nu va putea spune vreodată, ce fel de « dreptate » s'a făcut « poporului » prin asasinarea lui Mircea Vulcănescu, un om drept și de o cinste exemplară și fără discuție unul dintre cei mai dăruiți reprezentanți ai unei generații al cărui elan amintea la un moment dat de elanul generației dela 1840. Dar întotdeauna « istoria » a devorat elanul, sau l-a folosit pervers, iar la noi, dela Niculae Bălcescu până la Mircea Vulcănescu, a fost o adevărată întrecere succesivă a persecuției elanului, fie pe căi « moderate », fie prin « executivul » cu puteri nelimitate.

România generației lui Mircea Vulcănescu, era o țară încă plină de farmec, dar care, după un veac de « modernizare », nu ajunsese nici pe departe la un standard de civilizație mulțumitor. În tot acest veac al modernizării a fost realizat un singur fapt tipic modernității veacului XIX : unirea tuturor Românilor într'o țară a lor. Dar odată înfăptuit acest țel, Românii trebuiau să întreprindă o sumă de adânci prefaceri, în ordinea morală, socială, economică, și culturală. Tirania politicianismului a împiedicat însă orice curent nou, ducând România Mare la ruină.

Tensiunea sat-oraș, rezultată dintr'o desvoltare inegală în favoarea orașului, nu s'a rezolvat prin întemeerea unui partid țărănesc, în realitate numai « țărănist », și care nu a fost decât o copie, uneori ridiculă, a vechiului partid liberal, ajuns după război la un punct mort. Ceea ce aducea « revoluționar » noul partid era o întărire a politicianismului pe care astfel îl consacra definitiv ca un mijloc de parvenire fără muncă, până la inevitabila pervertire a tuturor stărilor națiunii și erarhiilor statului.

Generația lui Vulcănescu, ne fixată în nicio ideologie, s'a ridicat în primul rând împotriva politicianismului, din ce în ce mai corupt și corupător. Acesta a fost « duhul marilor rupturi » de care s'a vorbit la câțiva ani după primul război mondial. În momentul acestei revolte nu putea nimeni să prevadă viitoarele atrocități din Europa, dar erau bine cunoscute cele din Rusia, al cărui imperialism de totdeauna era temut la noi pe bună dreptate.

România ajunsese la ceasul al unsprezecelea și trebuia să se vindece de răul « oriental » cuibărit din veacul fanariot. Tudor Vladimirescu a dat semnalul primei revolte împotriva acestui rău și toate generațiile care i-au urmat, în opoziții succesive, au luptat în felul lor împotriva lui, bine înțeles mai mult prin oameni de gândire decât profesioniști ai politicei, devenită într'un veac privilegiul unei așa zise « pături conducătoare ». Pentru a avea o imagine a acestui rău oriental, ajunge să ne gândim la toate « Algeriile » de azi, la Persia Șahului din povești, la sudestul asiatic.

Instaurarea unei dinastii străine, la mijlocul veacului trecut, cu toată nedreptatea făcută marelui Alexandru Ioan Cuza, a fost o inițiativă salvatoare. Lăsată pe mâna beizadelelor noastre, abia născuta Românie nu mai avea sorți să ajungă la Întregire, ba chiar avea sorții de a trece iar la Principate, pentruca astfel măcar doi dintre slăviții noștri purtători de « os domnesc », să păstorească după placul inimii în « țărișoarele » lor. Regalitatea până la Carol II a consolidat România, după acea a destrămat-o.

Dominat pe cât s'a putut în epoca lui Carol I, răul « oriental » nu a fost extirpat, iar în România Mare s'a generalizat cu o rapiditate și o virulență la care era normal să replice disperat o generație ce deschisese ochii într'o Românie visată cu un veac înainte, dar care era un imens edificiu cu temeliile putrede.

Pentru a se ajunge la o întoarcere radicală în cursul vieții publice dela noi, erau necesare și o sumă de revizuiri ale grabnicei « modernizări » cu « occidentalizările » de multe ori prea improvizate și în răspărul firii românești. Românii aveau posibilitățile lor originale în toate domeniile, erau capabili să-și creeze un stil propriu într'o viață proprie, nu aveau nevoe de nicio ideologie, iar rostul noii generații era tocmai de a dovedi această originalitate, de a impune României o ținută majestuoasă, de-a arăta lumii că « Statul de necesitate la Gurile Dunării » este mai mult decât rezultatul unor circumstanțe, că tot atâta *necesitate* exista și în el, cât și în Europa. Dar la un asemenea nivel nu se putea ajunge decât prin readucerea politicei sub lege, într'o țară în care între « om » și « ministru », între « popor » și « Stat » erau prăpăstii. În generația cu astfel de răspunderi și chemări, Mircea Vulcănescu a fost fără îndoială unul dintre marii aleși. Poziția lui se definea printr'un inatacabil realism critic. Nu credea în posibilitatea de a modela viața societății printr'un sistem de idei, iar prevederea exista pentru el doar în măsura gradului de cunoaștere a fenomenului social majoritar, cum era în cazul României țărănimea, pentru care atât idealismul burghez cât și cel revoluționar nu ofereau nicio soluție. De aceea « teoriei culturii » îi prefera sociologia empirică, iar față de « filosofia istoriei », fie ea idealistă ca a lui Spengler, fie ea materialistă ca a lui Marx, avea o repulsie fățișe, socotindu-le pe amândouă în primul rând total străine de sufletul românesc întrucât anti-umane.

Mircea Vulcănescu era un creștin convins și adânc inițiat, dar respingea categoric amestecul creștinismului cu politica, fie ea cât de bine intenționată. Românii, spunea el, sunt opaci la ideea de « cruciadă », care poate duce la excese inumane, și din propria lor istorie au învățat cât de vagă e legătura între « cruce » și cruciadă. In ideea de cruciadă s'au amestecat prea mult ipocrizia unor interesați cu naivitatea barbară a soldaților. Dela vanitoșii cavaleri care-au provocat dezastrul dela Nicopole, până la « cruciada libertății » din vremea noastră, cu urmările pe care le știm, avem pentru judecată destule fapte care să confirme spusele lui Vulcănescu. Iar referințele la trecutul glorios, într'un veac cu ordine atât de diferită, i se păreau exaltări romantice.

Ca student, Vulcănescu apucase perioada de ascensiune a « Ligii Apărării Naționale Creștine », întemeiată de A.C. Cuza, după « Liga Culturală » a lui Iorga. Alăturarea « naționalului » și « creștinului » prin « apărare » o găsea Vulcănescu imposibilă. Apărarea națională, spunea el, este o necesitate istorică, în slujba « istoriei », pe când apărarea creștină este o apărare de rău în toate formele lui, și care stăpânesc în mare parte istoria. « Răul » împotriva căruia se duce o luptă istorică nu se confundă întotdeauna cu cel împotriva căruia luptă creștinismul, după cum nici mijloacele de a lupta împotriva răului nu sunt aceleași. În cel mai bun caz rostul creștinismului este să contracareze excesele istoriei, de unde și tendința politicilor totalitare de a elimina creștinismul din joc. În esență « națiunea » este o stare de necesitate, pe când « creștinătatea » una de libertate. Cuza folosea creștinismul după modelul occidental, într'o țară în care creștinismul nu fusese niciodată o forță dominantă în veac, ca « partid ».

Critica lui Mircea Vulcănescu a mers mai departe, aplicându-se mișcării de dreapta despărțită de Liga lui Cuza, și care nu mai vorbea de o « apărare creștină » ci de o renaștere a vieții creștine, cu toate consecințele practice, adică o îmbunătățire efectivă a oamenilor, prin eliminarea corupției, prin transformarea scepticismului în nădejde creatoare, printr'o serioasă întărire a controlului de sine, înainte de a da vina exclusiv pe alții (« străinii », « liftele », etc.). Vulcănescu recunoaștea intenția incontestabil bună, dar nu excludea primejdia idealismului care duce inevitabil la închircirea formalistă, ceea ce de altfel, după câteva zeci de ani s'a dovedit în multe și triste cazuri.

O mișcare creștină, spunea el, nu poate avea alt țel decât creștinarea, sau în veacul nostru, recreștinarea. Țelul acesta e atât de imens, încât nu i se mai poate adăuga nimic. Iar perspectiva unică în acest caz era martiriul. Istoria însă se face prin succesul imediat. A pune împreună țelul istoric al refacerii unui stat și a unei societăți cu acela supra-istoric, al mântuirii, înseamnă a le compromite pe amândouă. Iar caracterul exclusiv pozitiv al creștinismului nu se poate împăca niciodată cu acțiunea politică, în care este inclusă și negația. Pentru creștinism nu există dușman pe această lume, dușmanul creștinului este nevăzut. Adevăratul anti-creștin este în creștin, nu în « celălalt », în ne-creștin, iar des-creștinarea este opera creștinilor, în lumea noastră occidentală (spre deosebire de Africa unde creștinii au fost islamizați). Vulcănescu însă era de acord că abuzurile « istoriei » cer corectivul creștin, dar în veacul nostru era nevoe de o formulă inedită, pe care nici mișcarea românească de dreapta nu a mai avut timp s'o găsească, fiind exterminată, înainte de a începe marile turburări ale lumii.

Distanța pe care Vulcănescu și-a menținut-o față de «dreapta» și «stânga», nu s'a datorit așa cum s'a spus cu rea credință vreunui «burghezism» («Vulcănescu e burghez»), ci adâncului său realism, acelui realism fără de care Românii nu pot ajunge niciodată la ceva pozitiv. De câte ori s'au abătut de la realismul lor natural, chiar cu intențiile cele mai elevate, Românii și-au provocat mari nenorociri. Vulcănescu a fost un suveran al atitudinii și opiniei proprii. De aceea nu a făcut parte din niciun partid sau mișcare, chiar în acel timp de maximă febrilitate politică.

Deși funcționar superior al statului, Director General la vămi, nu a ezitat să spună răspicat *nu*, la plebiscitul oral și public impus arbitrar de Carol II. Noua Constituție, spunea el, este mormântul libertăților românești. Și într'adevăr, de atunci nu a mai existat libertate în România.

Vulcănescu nu credea în așa numitul « misticism » al poporului român, fie în sensul bun fie în cel rău, și respingea categoric orice fel de « mesianism ». Misticismul, spunea el este o vocație rară și în niciun fel apanajul unui popor, iar sensul vulgar al misticismului confundat cu tembelismul nici nu-l punea în discuție. Cât despre mesianism, odată ce a venit Mesia, cum se mai poate vorbi? Este adevărat, aceste două cuvinte, combinate cu « național », « mistică națională » și « mesianism național » se vedeau ades prin publicațiile vremii dar erau expresia unor exaltări lipsite de profunzime, puțin cam « à la roumaine ». Dar exaltări de acest fel au existat și la 1848, de pildă.

Fără să fie « mistic » sau « mesianic», poporul nostru este însă un popor pios, cu adânc simț religios, ceea ce Vulcănescu arăta adeseori, și fără să fie « materialist » e dotat cu un puternic simț al realității (care nu e doar « res extensa »). Spre deosebire de alte popoare Românii nu au dat învestitură de absolut nici unui relativ și nici

nu au relativizat ceea ce aparține absolutului. Toată creația lui poetică și artistică arată acest lucru (până la stalinism). Fără să dea nicio crezare morfologiei culturii, Vulcănescu, plecând dela școala fenomenologică, intenționa, pe urmele unor deschideri oferite de gândirea lui Max Scheler, o cercetare aprofundată a « românității » în cadrul antropologiei filosofice. Un fragment din plănuita încercare a fost reprodus în « Caete de dor » (Septembrie 1952) sub titlul « Despre spiritul românesc». Fragmentul, abia trei pagini din revistă, este de o densitate puțin obișnuită și un comentar satisfăcător ar cere un număr de pagini cel puțin înzecit.

Văzut din afară, scrie Vulcănescu, spiritul românesc apare nedecis : « *Categoriile existențiale și cele spirituale nu se suprapun... În cultură intervine o saturație timpurie, mulțumindu-ne cu fragmente. Un amestec neisbutit de raționalism și sentimentalism, în care umanul nu e conceput faustic și nici mistic, și tot astfel toate trăirile primordiale ale existenței : Logos, Idee, Dumnezeu,Bine...*»

Acesta ar fi fără îndoială așa numitul « balcanism » atribuit și Românilor, și care izbește pe orice occidental. Acestei impresii, scrie Vulcănescu, « *nu i se poate nega o îndreptățire* », dar « *privite mai adânc, lucrurile devin altfel* ».

Desvoltarea istorică a Românilor a fost alta decât aceea a marelui Occident (noi suntem « micul Occident »), de care « *ne despart în multe privințe prăpăstii* » și anume de acea Europă « *căreia Nietzsche voia să-i redea prin cea mai eroică vivisecție morală, curățenia și împăcarea conștiinței, roasă până la rădăcini de Nihilism* ». « *Ethosul nostru* », continuă Vulcănescu, « *nu este împovărat nici de fariseismul moralist (Kant), căci cea mai mare parte din minciunile noastre sunt mai adevărate decât multe din adevărurile apusene, în tot cazul mai sincere. Nici de egoismul lor avar : noi risipim cu ușurință egală avutul și viața ; iar celebrul « Wille zur Macht » nu ne va poseda niciodată până la Hybris* ». În veacul modernizării, Occidentul « *ne-a turburat deocamdată* », « *și ne-a făcut nesiguri. Dar ne vom reveni treptat pe măsura eșuării concepțiilor obiective* ». Aceste « concepții obiective » sunt rezultatele unui idealism străin de spiritul românesc, fie el spiritualist sau biologist sau materialist.

Noi Românii nu suntem « *dincolo* » ci « *undeva dincoace de Binele și Răul faustic rațional al Europei moderne* », « *Humanul* » este la noi « *Omenia* », care întrucât este « *valorea centrală și echilibrul vital al ethosului nostru, ilustrează foarte exemplar toată complexitatea situației spirituale în sens larg : un studiu competent și aprofundat va trebui să împrăștie energic toate trivializările concepțiilor naive și parțiale(a da omului ce e al omului !)*».

Această « omenie » este una din cheile refuzului îmbrăcării statului în vreo ideologie existentă, până la ocupația sovietică. Abuzuri și greșeli s'au făcut, dar România nu a practicat ororile « consacrate » de hybrisurile dintr'o parte și alta, în numele rasismului biologic sau de clasă, în tot timpul războiului.

« *Omenia* », scrie Vulcănescu, « *presupune în primul rând incoruptibilitatea rațiunii, cel mai înalt dar al omului, în ciuda tuturor misticelor. Esența ei nu se poate surprinde în conținuturi parțiale, etice, sociale sau ideologice, ci numai din raportul total al spiritului față de totalitatea existenței ; presupune apoi simțul granițelor tragice ale vieții (Grenzsituationen, Jaspers) și amestecul de strălucire, grandoare și caducitate sau nemernicie proprie ființei umane.* » De unde : « *Orice ideologie care încearcă să nege sau să ignoreze acești factori ai vieții omenești ' mușcă în granit ' spune Max Scheler. Inteligența, privirea noastră în lume, e prea trează, spre a se lăsa multă vreme înșelată de teorii ideologice ; nici umanitarism, dar nici nihilismul ridicul spenglerian al cultului forței, neuman și pervers. Simțul realului e prea puternic pentru exagerările supreme. Pentru învingerea corupției liberalismului actual, va trebui să mobilizăm alte motive creatoare proprii firii noastre* ». Și mai departe : « *Va trebui solid și sistematic dovedit cum în firea noastră zac posibilitățile unei mari noi sinteze de cultură și soluții proprii marilor probleme ale vieții* ». Pentru prepararea sintezei, Vulcănescu prevedea în prealabil «*o destrucție aprofundată a ontologiei apusene, dela Platon la Nietzsche* ».

Ceea ce nu vrea să spună însă că noi am fi « orientali ». Suntem occidentali fără a fi participat nici la desvoltarea specifică marelui Occident, nici la catastrofele lui interioare. Până la modernizarea din veacul XIX și după aceea, după Vulcănescu « *s'ar putea afirma că am rămas, într'un anumit sens antici* ». Afirmație profundă, care merită a fi tema unui studiu (antici presocratici).

Până la sinteza, pe care Vulcănescu o spera în viitor, « *în rezumat și cu formulări mai teoretice, spiritul nostru s'ar putea formula astfel : un fel specific de realism, cu momente magice și romantice, formând totuși o unitate reală sui generis. Ethos uman tragic, de un eroism resemnat și minor deocamdată, în existența zilnică. Puternic geniu al inimii, azi fărâmițat în sentimentalism, din cauze determinate. Ușuratec din sinceritate și cu o anumită adâncime în simțul vieții... Spre deosebire de Apusul european, o mare oroare de Hybris. De aceea nu poate lua peste măsură în serios aparatul obiectiv al vieții, fie el însuși statul, noul moloch care amenință să înghită viitorul culturii. Prin el însuși spiritul nostru nu ar fi ajuns niciodată la o criză cauzată de revolta lucrurilor împotriva omului, ca cea actuală* (vezi *Scheler*). »

* * *

Pasionat al dialogului, Mircea Vulcănescu a fost și un mare animator intelectual. Cercul « Criterion » care a scos și revista cu acest titlu inspirat de « Criterion » a lui T.S. Eliot, a avut în el unul dintre cela mai active spirite. Acolo s'au întâlnit cei mai originali gânditori ai generației : Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade și Constantin Noica, iar în jurul lor tot ce avea tineretul mai viu pe atunci (1). S'a creat un fel de masă rotundă publică, în jurul căreia adunându-se reprezentanții celor mai importante tendințe existente la noi, discutau din diverse puncte de vedere actualitatea filosofică, literară, politică și socială din anii 1932-1935.

În cadrul unui astfel de « symposion » al Criterionului, consacrat tendințelor noii generații, Vulcănescu a vorbit despre « activismul disperării » și « istorismul resemnării »; una din formule o găsise Vulcănescu, pe cealaltă Noica. In « activismul disperării » erau incluse extremele activismului politic, provocat de « corupția liberalismului », a cărui remediere am văzut că Vulcănescu nu o credea posibilă prin « Hybrisul » ideologiilor de atunci. « Istorismul resemnării » era mai întâi o atitudine contrară oricărui activism, însă nu era ceea ce mai târziu avea să numească Mircea Eliade « boicotarea istoriei » care desigur a fost și ea o armă secretă în lupta de dăinuire a Românilor. « Activismului » i se opunea cu egală rațiune istorică « resemnarea », mai aptă să salveze valorile culturale specifice și astfel ethosul însuși, decât activismul, într'o perspectivă atât de turbure cum era aceea a anilor premergători cataclismului mondial, și al României. Când a apărut revista de dreapta « Axa », in 1932, suprimată de altfel în 1934, Noica invitat să colaboreze, a răspuns cu « Scrisoarea unui european », apărută în primul număr al revistei. In acea scrisoare, *Noica lua poziție pentru toată Europa, nu pentru o parte sau alta*, socotind că aceasta era poziția cea mai firească pentru un Român.

Vulcănescu spera și el mai mult dela istorismul resemnării, și poate că dacă nu se ajungea la criza din 1938, însuși activismul disperării s'ar fi convertit la cealaltă poziție, în condițiile imposibile în care se afla atunci lumea. In realitate cele două poziții erau dialectice, iar una din ele trebuia să dispară; în ciuda tuturor aparențelor, în condiții normale istorismul resemnării ar fi absorbit activismul disperării, ajungându-se la o poziție națională luminată (2). Aceste poziții dialectice nu erau deloc noi, ele pot fi urmărite în trecutul politic al României (v.A.D. Xenopol : « Originile partidului național în România »). Condițiile interne și externe s'au conjugat însă așa fel încât cele mai contrare interese, dându-și « mână cu mână », au distrus sorții unui real partid național în România, luminat și fără nicio contaminare prin hybris. Mircea Vulcănescu a dat jertfa lui pentru o atât de nobilă gândire românească.

Istoria României din 1907 până azi a fost tragică. Prea s'au omorît mult Românii între ei, și aceasta nu stă în firea lor. Iar chinuirea spiritului românesc în menghina unei ideologii atât de străine de el, nu se poate compensa prin nimic. Românitatea a fost prea mult turburată și nu-și va reveni decât liberându-se de « concepțiile obiective », de revolta lucrurilor împotriva omului. Ființa umană trebue să treacă suveran înaintea tractorului, liberă de « inginerii sufletelor », și să ajungă astfel la « *raportul total al spiritului față de totalitatea existenței* ».

---

(1) Mircea Vulcănescu a fost unul dintre puținii oameni serioși care-au luat in serios câțiva « copii teribili » ai vremii. Doi dintre ei, după douăzeci de ani s'au impus ca autori cu mare nume în literatura occidentală.

(2) Chiar în mișcarea de dreapta s'au întâlnit tineri cu tendințe principale diferite, unii mai mult către activismul disperării, alții mai mult către « istorismul resemnării », adică, unii mai « politici » și alții mai « culturali ». Hybrisul instaurat prin imitație în 1938, a dus la o inflație a activismului nesocotit, cu urmări dezastruoase.

L. M. Arcade

ÎNTRE MUZICĂ ŞI DANS

(fragment)

Să ne amintim situaţia romanului francez de la sfârşitul veacului trecut. Leit-motivul acustic era « Adevărul », acela al bietului om hărţuit fără vreo vină personală (de la Enciclopedişti încoace) de sexualitate, societate sau ereditate, iar baletul un french-can-can al eroilor seminali şi eroinelor foliculinare de la Flaubert la Bourget sau, în cel mai bun caz, un fel de melodramatic « grand-écart » sub plumbul legii de aramă, ori cu stomacul greu de alcoholul înghiţit de părinţi. Sosiţi la o asemenea clară sărbătoare, eroii tenebroşi ai lui Dostoievski, adică oameni agitaţi suprafiziologic şi chiar supra-psihic de cauze neexterioare, nici denunţate de Proudhon nici familiare justelor ligi prodreyfusarde, nu puteau să apară decât suprem de neadevăraţi. S'a spus adesea că au interesat la început prin contrast, că au fost frecventaţi îndeosebi cum o bandă de cheflii îşi poate acorda spre sfârşitul carnavalului divertismentul suplimentar al unei vizite la azilul de alienaţi, aşa precum în zilele noastre, plicitisit să se tot înspăimânte pe la cocktailuri de lagărele lui Stalin, « le tout Paris » a vizitat « la baleine Jonas », o nemelvilliană cetacee, expusă după deces pe esplanada Invalizilor. Că şi astăzi, jumătate de secol mai târziu, eroii dostoievskieni se află în Franţa maidegrabă măsluiţi decât desvămuiţi, s'a spus desemenea şi cu tot atâta îndreptăţire. Pe urmele lui Hector Malot, Gerard Philippe a vulgarizat un Muişkin « sans famille », şi odată cu Paul Léautaud nenumăraţi demnitari ai literelor autohtone au invocat, cu desgust, patologicul. Oare patologicul îi nemulţumeşte sau eroul dostoievskian, tarat, fără vindecări lumeşti, de păcatul originar? Oare între « Adevărul » realist, naturalist şi rousseau-ist, cu un cuvânt enciclopedist al secolului al XIX-lea şi sincerul, autenticul, romanul sartrian ori neo-Parnasul lui Robe-Grillet să fie distanţe mai mari decât de la trunchi la surcea? Şi dacă e aşa, oare interjecţiile « prea morbid », « prea Sainte Anne », « încă şi mai slav decât era persan persanul lui Montesquieu » nu indică îndeosebi un anacronic reflex acustic? Acela al timpanelor prea obişnuite cu lungul Ionel-Ionelule al omului « naturellement bon » ca să poată percepe altfel decât psiho-patologic eroul dostoievskian, « l'homme naturellement mauvais ».

Şi ochiul îşi are prejudecăţile lui. Cea mai curentă oriunde şi oricând e aceea a simbolului estetic translucid, a materiei poetice luată drept ecran sau oglindă. Ochiul nu poate auzi muzica, ci o poate cel mult deduce din mişcare. Iată o evidenţă care se cuvine amintită nu numai profanului ci adesea chiar cititorului instruit, capabil să o uite endemic. Dacă ni s'ar îngădui să ne îngroşăm alegoria, asimilând forma estetică dansului şi fondul,pathosul poetic, unei melodii auzită numai de dansator, am spune că şi cititorul instruit are tendinţa să declare că aude cu ochiul, de câte ori euritmia dansului se schimbă. François Mauriac ştie de pildă că « Une saison en enfer » nu conţine din punct de vedere republican decât anarhie. Din fericire François Mauriac înţelege că un mesaj poetic nu trebue privit exterior, şi nici ca o reprezentare suficientă sie-şi, ci maidegrabă ca un negativ fotografic, ori ca un diapozitiv, conceput întru filtrarea luminii deadreptul pe ecranele receptivităţii cititorului. Ceea ce e adevărat pentru Rimbaud, să nu fie adevărat pentru Kafka? Kafka, se poate gândi, e un poet mai mic. Totuşi reproşurile pe tema patologiei sau a coşmarului ne strecoară bănuiala că scriitorul francez nu a acordat operei kafkiene, precum lui Rimbaud, beneficiul negativului fotografic, că nu a încercat să deducă lumina din calitatea umbrei, ci a confundat pur şi simplu (ca atâţia alţii) pathosul latent cu încarnarea sa divergentă. În substanţă François Mauriac rămâne insensibil la fond, neputând accepta sporul de negativizare al formei. Aşa cum sporul de negativizare adus în literatura română de zisul pesimism eminescian, a stârnit printre contemporanii săi cecităţi semnificative cel mult ca omeneşti alergii în faţa noutăţii.

Automatismele retinei, acelea care văd negru când stilul baletului se schimbă, nu duc întotdeanna la refuzul global, ci uneori la ochelarii percepţiei prin « simbol » (recte prin simbolul obiectivat). E demn de remarcat că verdictele finale pot fi perfect contradictorii. Se spune deopotrivă : « totul în Joyce e simbol deci pasionant » şi « Joyce nu ne interesează fiindcă i-am înţeles simbolica ». Noi conchidem în ambele cazuri că cititorul nu a voit sau nu a putut să-şi solicite urechea. Ni s'a vorbit şi nouă despre predilecţia lui Joyce pentru limbajul cifrat. Dar oare « încifrarea » în simbol, fie ea doctă sau naivă, nu trebue considerată (cel putin în contextul civilizaţiei noastre) ca un artificiu al formei, altcum spus ca un simbol estetic şi nu ca un simbol pur şi simplu? Dacă n'ar fi aşa n'am înţelege diferenţa dintre Joyce şi Abellio. « Prin cuvânt dincolo de cuvânt », iată itinerarul arareori tăgăduit al poeţilor versului. Să meargă oare poetul prozei numai de la simbolul obiectivat până la simbolul reobiectivat? « Parages », romanul lui Théodor Cazaban, rămâne poetic în ciuda câtorva sugestii guenoniene. Şi în primul rând fiindcă autorul le transcende utilizându-le.

Flaubert n'a spus ca Leonardo da Vinci : « inspiraţi-vă din natură », ci un lucru cu totul deosebit : « aşezaţi-vă în faţa unui arbore şi descrieţi-l în aşa fel ca să nu semene cu niciun altul ». Sfatul acesta poate fi interpretat felurit. Mulţi dintre cei ce căsnesc spre abstractul şi înghetatul pol realist îl răstălmăcesc în chipul următor : « spre unicitatea operei de artă conformă unicităţii obiectiv controlabile a naturii exterioare, prin anonimatul absolut ». Anonimatul poate ispiti şi etic, din nostalgia ascezei, şi estetic ca « assurence tout risque » împotriva stridenţelor romantice ori a documentului psihanalitic, şi intelectual, sugerând posibilităţi de cunoaştere mai pure sau mai largi. Din nefericire « desanonimarea » începe odată cu alegerea modelului. Cel ce alege arborele (citat de Flaubert ca model), şi nu o stâncă sau un animal, îşi indică o preferinţă personală. « Descrie un arbore... » — dar când? Sub cer senin sau pe zi cu ploaie? Şi cum? De alături sau din perspectiva bolţii înstelate? Felul de a privi arborele, unghiul de vedere, poate desvălui identitatea scriitorului până la impudoare. Şi descrierea trebue tentată oare tot cu mijloace anonime? Scriitorul are într'adevăr la îndemână un limbaj dacă nu mort, cel puţin provizoriu anesteziat, acela al vorbirii curente, acela pe care l-a preconizat Sartre. Folosindu-l, scriitorul asumă riscul enorm de a « anonima » (prin conceptuali-

zare) și arborele, adică de a-i distruge unicitatea. Iar dacă îndrăgește mai mult unicitatea arborelui decât angajamentul său estetic, prozatorul va scoate un cap de struț de sub aripa sa realist-obiectivistă, va spune cinstit « Madame Bovary c'est moi » și se va osteni de la primul rând sau « in extremis » să-și subiectivizeze modalitățile de expresie. Caligrafia lui Flaubert ne apare complimentară. Din nefericire nici botanistul Gide, nici Sartre, marele proprietar al cuvintelor, n'au ajuns decât de la arbore la oglindă, și pe urmele lor pășește cu istețimi de « poids plume » și Robe-Grillet, oricât ne-ar spune că el a descoperit persoana a patra a singularului sau că se poate privi în oglindă cu ochii închiși. Și din nefericire numai retina poate desobiectiviza, nu și oglinda. Chiar dacă e solicitată cu mimica pocăinței.

Poetul de vocație, poetul în sensul etimologic și larg al cuvântului (la rigoare Balzac) cunoaște instinctiv limitele oglinzii și rămâne, ca să spunem așa, lângă arborele lui Flaubert. Numai că, obsedat de propria sa unicitate, nu încearcă să-i restituie ineditul prin asemănări fotografice ci, îndeosebi să-i sublinieze (proectându-se) diferențele față de toți ceilalți arbori. Și cum ar face-o mai bine decât artificializându-l, decât apărându-l pătimaș prin artificializare, până și de umbra vreunei posibile comparații? Se poate spune că din pasionala negare a celorlalți copaci poetul și-a negat și modelul. Așa este din punct de vedere verist nu însă și din punct de vedere estetic. Fiindcă arborele caricatură nu e decât un mijloc de transmisie, fiindcă de e zămislit cu duh poetic se împlinește neștirbit (și chiar revelat) receptivităților pregătite, fiindcă fruct negru fiind, e poate totuși fruct de iubire. Și fructul alb al afirmației nemediate să nu fie oare omului cu putință? Că depășește limitele poetului ni se pare că o spune chiar Barbu în « Joc secund ». Calma creastă intră « prin oglindă » în « mântuit azur ». Dar catrenul al doilea stabilește o antiteză : « în sbor invers », deci reflectate, aidoma crestei, însumarea harfelor se pierde. Trebue oare dedus că prin însăși actul activ al creației poetul tulbură cleștarul unei posibile stări omenești de nemediată reflectare, condamnându-se să afirme prin negație?

Jocul literar interesează numai în ordinea formei, aceea a dansului — pentru a reveni la alegoria noastră — esențialul rămânând evident melodia, cea numai de creator auzită. Astfel înțeles, jocul literar, un gen relativ nou al baletelor culte (și mai vechi desigur în folklor), își merită comentarul.

Un arbore poate fi artificializat (hai să spunem stilizat) în multe feluri și toate izbutite. E însă evident că pe drumul « negatevizărilor » (al decadentismului cum cred unii, al redescoperirilor cum credem noi) o caricatură alungă pe celelalte. Vine chiar o vreme când un punct în josul unei pagini, botezat de creator arbore — și literatura necum pictura a cunoscut excese de felul acesta — nu numai că nu-i revelează perceputa unicitate, dar îl banalizează mai rău decât fotografia, sugerând după înțelegerea simbolului, conceptul însăși de arbore, adică un inert anonim. Dar ce trebue gândit despre un arbore descris în așa fel încât să lase impresiacă există și nu există în acelaș timp? Noi nu cunoaștem un asemenea vegetal, dar cunoaștem o asemenea balenă, aceea pe care Melville a botezat-o Moby Dick. Și mărturism că o preferăm și punctului și fotografiei.

Dacă Melville ar fi zugrăvit o balenă centaur sau o balenă sburătoare, n'ar fi adăugat nimic fantasticului deja vulgarizat în epoca sa. Melville a preferat să zugrăvească o balenă-nebalenă. Una adevărată printr'o sumedenie de detalii, totuși neadevărată prin permanenta aluzie (și chiar până la luarea cititorului peste picior) la simbolul abstract al balenei, la Leviatan. Care din două exprimă pe autor, cine ne-o poate spune? Celor ce se pronunță pentru Leviatan (sau chitu-istorie), le amintim migala disecțiilor anatomice, tonele de grăsime, moscul, cu un cuvânt zoologia precisă și savantă a cetaceelor. Celor ce se pronunță maidegrabă pentru o istorisire reală în ordinea descrierilor realiste (din care se degajă numai simbolul), le amintim că însăși realitatea povestitorului e contestată în primul rând al textului. Moby Dick începe așa : « Mă numesc Ismael. Fie. » Nu e oare cazul să ne întrebăm dacă Melville nu introduce în literatura modernă un fel de v'ați ascunselea al convenției stilistice, un dialog de o factură relativ nouă cu cititorul, un criticism deopotrivă surâzător și grav al mijloacelor scriitorului?

Capo d'opera prozei noastre poetice, Amintirile lui Creangă, sugerează jocul literar și chiar pe alocuri cu o inegalată subtilitate. Ceea ce e autentificat de conținut, e imediat desautentificat prin expresie. Nu atâta prin hâtroșenia fățișă a povestitorului, (aceea reluată uneori fără succes de Sadoveanu) cât îndeosebi prin și mai hâtra artificializare a limbajului, care planează adesea, heterogen, deasupra gliei. Citâm din Amintiri :

« Aproape de Boiște vine satul Blebea, care mai mult de jumătate, după ce-și scapă căciula pe baltă zice : să fie de sufletul tatei! Înspre apus-miazăzi, vin mănăstirile Agapia, cea tăinuită de lume; Văraticul, unde și-a petrecut viața Brâncoveanca cea bogată și milostivă și satele Filioara, hățașul căprioarelor cu sprîncene scăpate din mânăstire; Băltățeștii cei plini de salamură și Ceahlăești, Topolița și Ocea, care alungă cioara cu perja'n gură tocmai dincolo peste hotar.

... Iar deasupra Condrenilor pe vârful unui deal nalt și plin de tihărăi se află cetatea Neamțului, îngrădită cu pustiu, acoperită de fulger, locuită vara de vitele fugărite de strechie și străjuită de ceucele și vindereii, care au găsit-o bună de făcut cuiburi într'însa.

Dar asta nu mă privește pe mine băiet din Humulești. Eu am altă treabă de făcut, vreau să-mi dau seama despre satul nostru, despre copilăria petrecută în el, și atâta-i tot. (Amintiri III, Humuleștii ăi împrejurimile).

După lectura atentă a acestor rânduri — care s'ar cuveni mai îndelung discutate decât anume versuri din Racine — se poate oare reduce arta lui Creangă, așa cum a făcut-o în ultimă analiză George Călinescu la « simple replici curente, repetate de veacuri », ce-ar triumfa în : « Tă-vă pustia privighetori »? Nu că țăranul humulestean n'ar trăi ancestral pe fiecare pagină. Dimpotrivă! Dar ici și colo (și mai mult sau mai puțin în toate frazele Amintirilor) și ahumulești cetate a Neamțului « cea îngrădită cu pustiu și acoperită cu fulger ». Iar nouă ni se pare că asemenea străfulgerări seamănă cel puțin cu scăpărările de amnar prin noapte, acelea care ne revelează noaptea mai bine decât întunericul.

Creangă n'avea nevoie de Melville. Simpla formulă introductivă a poveștii populare : « a fost odată ca niciodată » confirmă și infirmă timpul istoric, tăind mai apoi, malițioasă, printr'o simultaneizare a prezentului și trecutului fabulos, orice nădejde de situare cronologică (« că de n'ar fi nici nu s'ar povesti, pe când făcea plopușorul pere » etc.). Cât despre peripețiile eroilor, ele autentifică și desautentifică deopotrivă pe diavolul cel îngropat până la brâu dintr'o smâncitură, și pe bunul Dumnezeu atât de adesea gură cască prin sat. Fără pathosul unei adânci trăiri religioase, cea contemporană basmului folcloric, un diavol nediavol si un Dumnezeu nedumnezeu n'ar avea semnificația desautentificării, ci pe aceea a formei goale.

Cine ar avea nesăbuirea să proclame « revoluționară » o formă goală? Poate s'ar găsi și dintre aceștia dacă i-am căuta bine printre stridenții modernismului cu orice preț, printre beckettomani. Numai că nu e din vina lui Beckett. Beckett a plătit uneori scump, adică la justul tarif al poetului, dreptul de a utiliza procedeele lui Joyce sau Kafka, care ne apar foarte înrudite cu acelea lui Melville. Situată cinstit în contextul romanului « Comment c'est », simpla frază : « j'ai toujours aimé l'arithmétique elle me l'a bien rendu », strălucește artificios și patetic, nici ca o butadă nici ca un aforism, ci mai mult ca o minusculă Moby Dick, ca un surâs tragic. Și nu e vina lui Beckett dacă mulți dintre apărătorii săi îi definesc opera afon, numai după criterii exterioare, găsind melodii și acolo unde nu se află, chiar și la baletul static și amuzical « Oh ! les beaux jours ». Structurile ancestrale au permis jocului formei, în contextul folclorului, încetățeniri viguroase și longevități de stil secular. Redescoperindu-l în contextul literaturilor culte, scriitorul trebuie să-i înțeleagă și riscul precarității și pe acela, mortal, al artificioasei artificializări. Un asemenea dans nu se cere, așa cum se crede uneori, funambul-acrobatic, ci îndeosebi-și poate cu mai multă rigoare-acoperit poetic.

Cu atât mai discutabil ne apare constatul de îmbătrânire al celorlalte procedee stilistice. Noi nu credem că haina nouă ar putea face tinerețea poetului. În numele jocului literar nu s'ar cuveni condamnat, dacă nu ne înșelăm, nici măcar realismul. Fiindcă în forma lui pură, conceput ca o notație obiectiv-impersonală, realismul se condamnă singur (Bietul Ioanide) neputând duce decât la un prea vădit derizoriu și fiindcă simpla tendință realistă, convenția realistă, e întotdeauna trădată, lucid sau instinctiv, de creatorul adevărat, oricât și-ar proclama-o de sentențios-programatic.

AL CUVIOSULUI
ȘI DE DUMNEZEU PURTĂTORULUI PĂRINTELUI NOSTRU

NIL ASCETUL

CUVÂNTUL ASCETIC, FOARTE TREBUINCIOS ȘI FOLOSITOR,

« *Cuvântul Ascetic* » *a fost adresat unor călugări chinoviți cu viață moleșită, pe la anul 425.* În această scriere Nil începe prin a arăta *ce este monachismul, această adevărată filosofie a vieții*, lăsată nouă de Hristos și practicată într'un chip înălțător de înaintași (Cap. 1-5). Descrie apoi decăderea lui prin preocuparea de cele materiale și combate cu tărie această tendință (Cap.6-19). O mare parte din scriere se ocupă cu datoriile egumenilor și cu însușirile lor (cap. 20-44). Deosebit de frumoasă e partea în care arată temeiurile pentru cari cei ce au îmbrățișat viața monachală nu trebue să mai păstreze nicio legătură cu lumea (Cap. 45-75). *Folosind ideea lui Aristotel, încetățenită în asceza creștină de Evagrie, că orice lucru văzut, orice idee cunoscută dă o anumită formă minții*, Nil spune că *monachii despărțindu-se de lume au hotărît să șteargă din mintea lor toate formele lucrurilor cari stârnesc în ei patimile.* Dar dacă revin la amintirea acelor lucruri, sau la griji asemenea celor din lume, *continuă a se vărsa în ei răul formelor*, carile angajează sufletul în cele de jos.

Cap. 1

Mulți dintre Elini și nu puțini dintre Iudei s'au îndeletnicit cu filosofia. Dar numai ucenicii lui Hristos au râvnit adevărata înțelepciune deoarece numai ei au avut ca învățător Înțelepciunea însăși, care le-a arătat cu fapta petrecerea potrivită unei astfel de îndeletniciri. Cei dintâi, asemenea celor ce joacă pe scenă o dramă, s'au împodobit cu o mască străină, luând un nume gol, deoarece erau lipsiți de adevărata filosofie. *Ei își arătau filosofia în togă, în barbă și în toiag.* Îngrijindu-se de trup, *slujeau poftelor, ca unor stăpâne, fiind robii stomacului și primind plăcerile de sub pântece ca pe un lucru al firii.* Erau supuși mâniei și alergau după slavă; și se aruncau asupra meselor strălucite, lihniți ca niște căței. *Ei nu știau că filosoful trebue să fie înainte de toate liber și mai ales să ocolească de-a se face rob patimilor*, iubitor de argint și stricător de case. *Căci faptul de a fi rob al oamenilor, poate nu aduce nicio vătămare celui ce viețuește cu dreptate; dar cel ce se folosește de patimi, slujind plăcerilor ca unor stăpâne, își atrage rușine și batjocură multă.*

Cap. 2

Au fost unii dintre ei, cari nu s'au îngrijit câtuși de puțin de fapte, fălindu-se că se îndeletnicesc cu filosofia speculativă. Astfel unii umblau cu capul prin nouri, alții explicau lucruri ce nu se pot dovedi, făgăduind că știu mărimea cerului, măsurile soarelui și lucrările stelelor. Uneori au încercat să grăiască și despre Dumnezeu, până la care nici adevărul nu poate ajunge, iar socotința omenească e primejdioasă. Dar toți au trăit mai necinstit ca porcii ce se tăvălesc în mocirlă. Iar dacă au fost și unii cari s'au îndeletnicit cu viața practică, aceștia s'au făcut și mai răi decât aceia, vânzând ostenelele pentru slăviri și laude. Căci de cele mai multe ori nu se osteneau netrebnicii pentru altceva decât pentru fală și iubire de slavă, primind în schimbul unor astfel de osteneli o plată de nimic. *Fiindcă a tăcea necontenit, a se hrăni cu iarbă, a-și acoperi trupul cu haine zdrențoase și a viețui închiși în butoiu fără a aștepta nicio răsplată după moarte, întrece orice nebunie; precum nebunie este a primi răsplată pentru virtute în viața aceasta și a te lua la întrecere pentru cununi de aici și a purta o luptă necontenită, lipsită de adevăratele cununi, și osteneli cari nu aduc mai mult decât sudoarea.*

Cap. 3

Iar câți dintre Iudei cinsteau această viață — și aceștia sunt nepoți ai lui Ionadab, — primindu-i pe toți cei ce voiau să viețuiască astfel, îi introduceau în aceeași petrecere. *Ei locuiau pururea în corturi, înfrânându-se dela vin și dela toate câte țin de viețuirea molatecă*, ducând o viață sărăcăcioasă și măsurată după trebuințele neapărate ale trupului. Se îndeletniceau în schimb foarte mult cu deprinderile morale și stăruiau mult în contemplație. De aceea *se numeau și Esei*, numele arătându-i că sunt înțelepți. Simplu spunând, ei înfăptuiau scopul filosofiei lor, întrucât faptele lor

nu erau în contrazicere cu făgăduințele. Dar care era folosul acestor lupte și al nevoinței lor ostenicioase, odată ce tăgăduiau pe Hristos, orânduitorul luptei? Căci și aceștia își pierdeau răsplata ostenelelor, tăgăduind pe împărțitorul răsplăților și al vieții celei adevărate. *De aceea și ei au căzut din filosofie. Căci filosofia este împreunarea bunelor moravuri cu cunoștința despre Cel ce este.* Din aceasta însă au căzut și Iudeii și Elinii, respingând Înțelepciunea venită din cer și *încercând să filosofeze fără Hristos, singurul care a arătat cu fapta și cu cuvântul, adevărata filosofie.*

Cap. 4

Căci El a tăiat cel dintâi calea acesteia cu viața Sa, arătându-ne o viețuire curată și ținându-Și pururea sufletul mai presus de patimile trupești, iar mai pe urmă disprețuindu-l și pe acesta, când mântuirea oamenilor plănuită de El I-a cerut moartea. *El a învățat prin acestea că cel ce și-a ales să filosofeze drept trebue să lapede toate cele plăcute ale vieții și să stăpânească cu putere peste osteneli și patimi, disprețuind trupul, ba să nu mai aibă nici sufletul în cinste (fapte 20, 24) ci și pe acesta să fie gata să-l dea, când ar trebui să-l lapede pentru dovedirea virtuții.* Iar această purtare, preluând-o, au imitat-o Sfinții Apostoli, lepădându-se de viață, îndată ce au fost chemați; și părăsind țară, neam și tot ce aveau, s'au strămutat îndată la viața aspră și ostenitoare, trecând prin toate greutățile. Strâmtorați, năcăjiți, prigoniți, petrecând în sărăcie, lipsiți și de cele mai trebuincioase ale vieții, mai pe urmă au înfruntat chiar și moartea, urmând întru toate Învățătorului și lăsându-ne prin viața lor chipul celei mai bune purtări (Evrei 11, 37). Dar deoarece creștinii, cari toți sunt datori să-și zugrăvească viața lor după acest chip, sau n'au vrut, sau au slăbit în voința de a-l imita, au rămas numai puțini cari au putut să se ridice mai presus de tulburările lumești și să fugă de zarva orașelor. Aceștia, ieșind afară din învălmășeală, au îmbrățișat viața singuratecă, *făcându-se icoana virtuții apostolice.* In loc de câștiguri, ei au ales sărăcia pentru a nu fi împrăștiați; în loc de hrană măestrit gătită, au prețuit mai mult pe cea simplă, din pricina răscolirii patimilor, împlinind trebuința trupului cu hrana întâmplătoare. Disprețuind veștmintele moi și peste trebuință, ca pe-o născocire a molești omenești, s'au folosit de îmbrăcăminte simplă și nebătătoare la ochiu, atâta cât era de neapărată nevoe pentru trup. Socotind că e lucru neînțelept ca, părăsind grija celor cerești, să-și ocupe mintea cu cele de jos și cu cele proprii dobitoacelor, n'au cunoscut lumea, fiind în afară de patimile omenești. Nu era între ei vreunul care să aibă mai multe decât altul, și vreunul care să aibă mai puține decât celălalt, vreunul care să judece și vreunul care să fie judecat.

Cap. 5

Căci fiecare avea ca judecător nepărtinitor conștiința sa. Nu era unul bogat, iar altul sărac, nici nu se sfârșea unul de foame, ca altul să se spargă de sătul; căci dărnicia celor ce aveau de prisos împlinea trebuința celor lipsiți. Erau toți deopotrivă și aveau aceleași drepturi, cei mai de frunte amestecându-se de bună voe cu cei mai smeriți și în felul acesta fiind scoasă afară inegalitatea. Mai bine zis, nu erau nici atunci toți deopotrivă, căci râvna celor ce se sileau să se smerească mai mult susținea și atunci inegalitatea, precum o susține acum nebunia celor ce se iau la întrecere care să fie mai slăvit. Era scoasă afară pisma; era isgonită ponegrirea; fusese pusă pe fugă slava deșartă; era omorâtă mândria; erau împrăștiate toate pricinile de vrajbă. Căci erau morți și nesimțitori față de patimile cele mai puternice, neprimind nici în vis nălucirile lor, pentrucă dintru început s'au lepădat cu hotărâre de amintirea lor, ridicându-se la această deprindere prin nevoința și stăruința de fiecare zi. Scurt vorbind, *erau sfeșnice ce luminau în întunerec*, stele nerătăcitoare, cari străluceau în noaptea cea fără lumină a vieții, *faruri ale limanurilor*, neclintite de furtună, arătând tuturor cu ușurință cum să scape nevătămați de năvala patimilor.

Filocalia vol. I pag. 152-156. — Sibiu 1948

Horia Stamatu.

poeme

PUNCT

Se tot juca din fulg în fulg
Doar umbra genii unui gând,
Voiam s'o leagăn și s'o culc
Și de lumină s'o ascund,

Dar tot mai mult se depărta...
Sburam în duhul, mai ușor,
Întreg văzduhul mă purta,
Eram un infinit fuior

Dintr'o tărie pân' la alta,
Pe toate razele întins,
Dar n'ajungeam la mai înalta
Desferecare din cuprins,

La spicul niciodată ajuns
De umbra genii unui gând,
La spicul cel din veci ascuns
De seceră, de ochi, de vânt.

În mine însumi, înapoi,
Ca apa'ntoarsă la izvor,
Și nici cu voi ori cu ne-voi,
În casa fără de pridvor,

Și fără horn, nici temelii,
Cu toată noaptea'n urmă arsă;
Atuncea spicul încolți,
Mirare, veșnică mireasă.

CONTRAPUNCT
(Colind, 1965)

Cale nu'i, cărare nu'i...

Am pierdut în acea noapte
drumul ce ducea acasă.

Întâlnii în noaptea'ceea
o lumină din nimic.

Nu era decât o noapte
cu o singură lumină.

În toată noaptea nu era
decât lumina ce venea.

Unde umblu fără cale
și de unde acea lumină?

Nu era decât o noapte,
căile piereau în ea.

Înainte și în urmă,
în tărie și'n adânc,
o lumină din nimic,
o lumină și o noapte.

Lumina noaptea se vedea
și noaptea toată o'ncăpea,
cu mine una se făcea
și calea iar adeverea.

În lumină era viață
și în viață e lumina,
în miezul nopții strălucea
și noaptea nu o cuprindea.

Lumina e desvăluire
care din sine s'a aprins,
și într'o singură vădire
numai o cale a întins.

Lumina s'a făcut un prunc,
cu el odată m'am născut,
în noaptea'ceea fără capăt
care în sine s'a pierdut.

Nou Născut era lumină
și din noaptea lui trăia,
drumul ginților acasă
nesfârșit se deschidea.

ENS

Aici sânt oaspe nu stăpân,
Din tot nimic nu e al meu :
Nici locu'n care nu rămân,
Nici bobul sec, nici rodul greu.

Eu sânt din tot ce e un gând,
De care singur voi răspunde,
La raza celui ce arzând
E nicăerea și oriunde.

DIALECTICĂ

De n'ai fi tu, n'aşi fi nici eu,
De n'aşi fi eu, n'ai fi nici tu,
Iar ce ne leagă sunt mereu
Acelaşi da, acelaşi nu.

Aceeaşi noapte ne e dată
Unul spre altul a străbate,
Pe care'ntinderea-durată
Să le cuprindă nu mai poate.

Cum eu te ştiu şi tu mă ştii,
Cum eu te neg şi tu mă negi,
Din foc, din apă, din stihii
Eu te desleg, tu mă alegi.

ROTUND

a los màs listos

Rotunde feţe cu ochi rotunzi,
Rotunde guri, rotunde vorbe,
Între atâtea oglinzi să te ascunzi,
Ar fi să se spună : surd şi orb e.

Aşa-i adormitul, e orb şi surd,
E una cu noaptea, piatra, pământul,
Şi tot ce trejii-vitejii i-ascund
E numai colbul ce sboară cu vântul.

VERSURI ALBE

Nopţile negre cât m'au durut
în somnul opac şi fără nădejde;
zilele albe şi ele trecură
arse de dorul aceluiaşi mâine.

Nopţile albe, cum să le laud,
stoarse de spaima gândului negru?
Zilele negre şi ele trecură
topite în zborul columbelor albe.

Timp sfâşiat, cum vei mai fi?
Văd numai fulgerul străbătător,
un haos de zdrenţe albe şi negre
tăiate în aur cu foc liminar.

ARMADA

Dinspre nebunele orcane
Bate un năpraznic vânt,
Gonind din urmă, caravane,
Bucăţi de nouri cu pământ.

Peste colina fără case
Albastra lună despletită,
În trei cununi sângeroase,
Îşi varsă inima coclită.

Plutesc corăbii, mii şi sute...
Sau pânze negre sfâşiate?
Armadele pe veci pierdute,
Ce-au fost în mine ancorate.

CÂNTECUL ÎNECATULUI

Noapte s'a lăsat
ziuă s'a făcut.
Nu cumva sânt beat
de cât am băut?
Noapte s'a lăsat
și am mânecat
la un început.

Greu mi-era la voi!
Mă trăgea un dor
tot către 'napoi;
dar iată că sbor,
mă topesc și pier,
apă, fum, eter,
ca să nu mai mor.

Noapte, ziuă e,
sau din tot nimic?
O genună țiuie,
ori mă tot ridic?
Liniște s'aude,
sau cascade cad,
dorm în pae ude,
ori în flăcări ard?

Dela mal la mal
se ridică val,
malurile sunt
apă și pământ.
La fundul ascuns
și la cer înalt
iată am ajuns
din același salt.

La izvorul focului
din capătul locului,
slava raiul ție-i,
floarea veșniciei.
La vărsarea focului
din obârșia locului,
noaptea veșniciei
rădăcina ție-i.

Iată am legat
ce fusese rupt
și am mânecat
la alt început.
Noapte s'a lăsat
ziuă s'a făcut
fără 'ntunecat,
fără mânecat.

Marianne Antonie

CERURILE TOATE

Traducere de Horia Stamatu

Sânt ruda cerurilor toate.
Odată le-am văzut.
Pe urmă le-am pierdut,
când luna se'ntâlni cu soarele
pe un plai de nimenea umblat.

Era de față numai focul,
cel ce dărâmă și face totul scrum,
focul în care și spija
ajunge scrum,
focul în care soarele și luna se topesc
unul altuia vărsându-și focul.

Era un dâmb de întuneric și lumină,
lumina părea ghiață, și nu era,
iar întunericul cel nesfârșit
mai rece ca ghiața,
din ea se lumina.

Soarele și luna s'au întâmplat acolo,
și în vârtejuri tot mai năpraznice
se stingeau pierind din fire,
fără urmă.

Acolo cerurile toate le-am pierdut.
Pe mare dănțuia o tiară
atât de gingașe ! Numai o clipă.
Așa juca, așa se legăna,
albă și ușoară,
părea a fi un gând din grelele uitări.
Pieri și ea ca un surâs
pe-o față de copil.

Am mers atunci pe ape
și am bătut la ceruri
pe care nu le-aveam.
Și s'au deschis din nou.

Așa a fost odată,
lună și soare
și gingașa tiara...
Cu cerurile toate
pe care le pierdusem.

D.Bacu

TU EȘTI.

Aceeași e ora.
A bătut de curând...
limba i-a fost străină.
Nu te abate
rădăcină ce străpungi pe rând
piatră și lut.
Cine și-a măsurat umbra să vină.

Prahova a urlat aseară
« din foamea ta vei hrăni un norod »
Bob cu ochiul de fiară
aducător de urgie,
roșește.
Altul și-a preschimbat arginții în glod.

Aceeași e albia
ape de mult, nebune de noapte
ling tălpile cerului.
Țintește,
buzdugan cu muchia fecioară,
leagăn al tainelor încă necoapte.

Vorbe stătute atârnau în lanț,
nepriceput a rămas îndemnul...
Mai sapă în târg,
insistă.
desbrăcat de podoabe, se târâe semnul
pe brat, gata de pârg.
Chipul, ah chipul, încă nu te-a uitat?

Peste dumbrava arată
adună merinde.
vise uscate găteje de jind.
Văpae horește sub scoarța crăpată.
Ardere mare,
chiamă din noapte duhul uitării,
aprinde.

Galben de soare
așteaptă din jar, o lopată.

VATICAN II : „Decretul despre ecumenism".

(Răspuns unor temeri fără temeiu)

C.-J.Dumont, o.p.

În cadrul discuțiilor pe care le suscită unele decizii ale conciliului Vatican II, deschidem această rubrică, lăsând cuvântul colaboratorului nostru, părintele C. J. Dumont. Opiniile exprimate aici angajează numai pe autorii lor.

In anumite cercuri ortodoxe s'au făcut în legătură cu « decretul despre ecumenism » proclamat de cel de al doilea Conciliu Vatican anumite imputări a cărora lipsă de temei vom încerca să o arătăm aici. Diferiți interpreți au crezut că pot descoperi în unele afirmații sau formulări ale decretului tot atâtea piedici în calea apropierii dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică năzuind la deplina apropiere între ele, la o desăvârșită comuniune de viață duhovnicească și la împărtășirea cu Sfintele Taine. Noi nu credem că aceste piedici privite chiar din punct de vedere ortodox ar avea în realitate un temei.

Mai întâi s'a adus decretului învinuirea de a fi întrebuințat expresia : « biserici răsăritene » la plural. Acest plural — s'a spus — nu poate fi acceptat deoarece bisericile ortodoxe sunt mai multe numai în sensul de biserici locale determinate, formând împreună o singură Biserică Ortodoxă, o comuniune ortodoxă unică. La aceasta se poate răspunde că, dacă decretul a ales într'adevăr biserici răsăritene — la plural —, a făcut-o gândindu-se nu la bisericile ortodoxe locale ci la vechile biserici răsăritene numite și neocalcedoniene, fără comuniune cu Biserica Ortodoxă, și care alcătuiesc unități bisericești în sine. Expresia *biserici răsăritene* la plural reunește în decret și Biserica Ortodoxă unică și celelalte biserici orientale.

S'a mai spus deasemenea că o altă expresie a decretului « frați despărțiți » se înțelege în sensul unei rupturi de unitate cu Biserica Romano-Catolică ce se pretinde astfel centrul și criteriul unic, în jurul căreia bisericile neromane ar gravita ca niște sateliți. Interpretarea se dovedește greșită. Din anumite articole ale decretului reiese limpede că dezbinările nu sunt privite numai în lumina raportului lor cu Biserica Romano-Catolică. Sunt dezbinări și printre creștinii celorlalte confesiuni. În introducere se spune cu toată limpezimea : « o singură Biserică, una și unică a fost înființată de Domnul nostru Hristos și totuși în fața oamenilor mai multe confesiuni creștine se înfățișează astăzi drept moștenire adevărată a lui Isus Hristos; fără îndoială toți creștinii mărturisesc a fi ucenicii Domnului însă părerile lor se deosebesc și căile ce le urmează sunt diferite ca și cum Hristos însuși s'ar fi împărțit... » Afirmația este tot atât de clară și în capitolul III, maicuseamă în introducere, unde se vorbește de grija Conciliului de a nu subestima condițiile diferite în care se găsesc multe « comunități creștine » și de « a nu trece cu vederea legăturile ce durează între ele, în ciuda despărțirii ». E de netăgăduit că este vorba și aici de dezbinările ce există între comunitățile creștine neromane.

A treia piedică în calea restabilirii deplinei comuniuni între Biserica Ortodoxă și Biserica Romană ar fi caracterul « ireformabil » al dogmelor potrivit concepției catolice. Noi n'am auzit niciodată că Biserica Ortodoxă în ceia ce privește propriile dogme ar învăța altcum, dogme comune dealtfel, în general, cu cele ale Bisericii Romano-Catolice, lăsând bineînțeles deoparte așa zisele « dogme noi »— neprihănita zămislire, infailibilitatea și înălțarea cu trupul la cer a Fecioarei Maria. Pe dealtă parte, dacă există un punct asupra căruia s'a insistat cu tărie, acest punct este tocmai faptul că doctrina exprimată prin formulările dogmatice poate fi fără încetare adâncită până ce se ajunge la o nouă formulă, care fără să tăgăduiască întru nimic conținutul mai înainte exprimat, ar aduce nuanțe și formulări adesea de mare importanță. Orișicine știe, de pildă, că ceia ce Conciliul a declarat cu privire la sobornicitatea episcopală reprezintă un adaos de nedisprețuit la ceia ce primul Conciliu Vatican definise despre puterile ce aparțin episcopului Romei.

În sfârșit s'au mai ridicat voci împotriva afirmațiilor decretului asupra posibilității de *Commu-*

nicatio in sacris cu catolicii. S'a reamintit astfel că Sfânta Împărtășanie fiind Taina-simbol a unității, nu se poate găsi nici o posibilitate pentru ortodocși de a îngădui catolicilor participarea la cuminecare și nici unui ortodox de a primi Sf. Cuminecătură într'o biserică catolică. (S'a citat chiar un minunat text din Sf. Irineu, episcop de Lyon în sec. II). La acestea răspundem că aceasta este *în principiu* punctul de vedere al teologiei catolice care este, de altfel, reamintit în decret. Dar decretul adaogă imediat că singurul rost al Sf. Impărtășiri nu este acela de a fi numai simbolul unei depline unități. Taina dăruiește celor ce se cuminecă și viață duhovnicească. Iată de ce Conciliul declară că în cazuri excepționale și pentru a nu lipsi pe credincioși de harul acestei taine, când nu au putința materială sau morală de a o primi de la preoții lor, o pot cere de la preoții celeilate Biserici. Așa este îndeosebi cazul cu catolicii viețuind în țările ortodoxe, lipsiți de ajutorul unui preot catolic pe timp îndelungat, așa și cazul invers al ortodocșilor viețuind în țări catolice, fără preot ortodox în preajmă. În aceste cazuri Bisericile noastre recunoscând deplina realitate și validitate, mai bine spus, deplina identitate a Tainei Sf. Cuminecături, celelalte deosebiri de doctrină, ce rămân încă a fi lămurite, nu trebuie să fie privite ca atât de grave, încât credincioșii să fie lipsiți din această pricină de harul Sfintei Taine. Cu alte cuvinte, principiul imposibilității intercuminecării rămâne recunoscut ca rânduială generală, excepții au loc spre binele sufletului în multe cazuri particulare. Și pentru ca să nu se ivească nici o primejdie de neorânduială sau de fantezie personală, această îngăduință este supusă prin acest Decret încuviințării autorității bisericești, ceea ce trebue înțeles atât autoritatea ortodoxă cât și autoritatea catolică. Se pare deci, fără putință de tăgadă, că proclamând această rânduială de îngăduință spre folosul acestor cazuri excepționale, Biserica Catolică nu face altceva decât să-și însușiască acea « iconomie » atât de scumpă teologiei și pastoralei ortodoxe, în virtutea căreia principiile suferă excepții spre binele sufletelor, în anumite cazuri deosebite.

Pentru cel ce citește cu luare aminte « Decretul despre Ecumenism » aceste imputări nu pot fi privite ca având un temei în realitate.

" Căci Ioan a botezat cu apă, iar voi vă veți boteza cu Duhul Sfânt " — *(Faptele Apostolilor* - I-5)

BISERICA TĂCERII.

Ioan CUȘA

Revista « Informations Catholiques Internationales » Nr. 261 din 1-aprilie 1966 publică, la cererea Comitetului de Informație asupra stării creștinilor din URSS de sub președinția lui F. Mauriac, întâmpinările a doi preoți ruși de la Moscova adresate una președintelui Podgorny— cu un dublu procurorului Rudenko —, iar a doua, sub formă de scrisoare deschisă patriarhului Alexei, trimisă tuturor episcopilor din URSS.

S'ar putea ca anumite minți pătrunzătoare să vadă în aceste întâmpinări, o încercare de diversiune diriguită de sus, pentru desvăluirea lucrării unor ierarhi ireductibili ca *Arhiepiscopul Gobulev* (1) *de Kaluga*, pregătind astfel un proces public și gălăgios care ar permite lichidarea așa zisei « Biserici a tăcerii » și supunerea definitivă a conducerii bisericești. S'ar putea. Kremlinul obișnuit cu metodele rafinate a putut închipui și în problema religioasă un sistem la măsura ei.
Dar s'ar mai putea — peste necredința noastră și tocmai în Moscova prăduită de stăpânia Răului — ca Adevărul Întrupat să-și găsească prilej de înfățișare prin mijlocirea a două umile fețe bisericești. Până la dovada potrivnică noi vrem să credem.

Așa stând lucrurile, faptul merită să fie menționat și difuzat, nu atât pentru materialul informativ al acestor întâmpinări — actele de agresiune împotriva Bisericii în Rusia sau la noi sunt bine cunoscute românilor— ci mai cu seamă pentru noutatea argumentelor pur juridice, care desvăluiesc lumii cum răstălmăcesc guvernele din republicele socialiste sau populare propriile lor Constituții sau Legi Fundamentale.

Vom lăsa de o parte impozantul memoriu adresat lui Podgorny, menționând doar capetele de învinuire ale« Consiliului pentru treburile Bisericii Ortodoxe pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS-ului »... Autorii memoriului se sprijină în demonstrația lor juridică pe următoarele texte de lege și decret :

— decretul din 18 Ianuarie 1918 asupra separației Bisericii de Stat și de școală

— art. 124 din Constituție, care recunoaște cetățenilor sovietici libertatea de practică a cultului religios și

— decretul din 8 Aprilie 1929 pentru reglementarea asociațiilor religioase. Toate aceste texte fiind încă în vigoare, sus numitul consiliu este învinuit de abuzuri și de întrebuințarea unor metode verbale neoficiale, contrarii acestor texte de lege. Astfel :

— înregistrarea obligatorie a clerului
— închiderea bisericilor și a mânăstirilor
— lichidarea asociațiilor religioase
— limitarea libertății de practică a cultului
— violarea principiului libertății de conștiință la copii
— violarea principiului separației Bisericii de Stat prin amestecul abusiv al administrației în treburile bănești ale comunităților religioase
— limitarea ilegală a numărului de preoți.

Citäm încheerea memoriului :

« ... *Intemeindu-ne pe întreaga expunere de mai sus, vă rugăm cu insistență să luați măsuri folositoare pentru grabnica înlăturare a ilegalității și pentru punerea în drepturile lor legale a milioanelor de cetățeni credincioși din Uniunea Sovietică.* »

(15 Decembrie 1965).

Semnează : Cetățeni ai URSS-lui Echliman N.P. preot. și Yakunin G.P. preot.

Dacă memoriul de mai sus, violent în atacurile fățișe împotriva Consiliului însărcinat cu treburile Bisericii Ruse, rămâne totuși la limita buneicuviinți cu necesarele concesiuni făcute autorităților guvernamentale, scrisoarea deschisă către patriarh se ridică până la puterea unui strigăt încărcat de obidă, împotriva celor ce dinlăuntrul Bisericii și -mai vârtos-de la conducerea Ei, se fac unelte celor ce-I gătesc dărâmarea. Măreția și curajul faptei preoților de la Moscova învrednicește lauda tuturor oamenilor de bună credință, fie ei și anti-ruși din cusur. În vreme ce la Varșovia, cardinalul primat împreună cu toți arhiereii lui se măsoară cu nebunia aceleași întunecate

(1) Prin decizia sinodului din 1961, aprobată de adunarea episcopală, « se democratiza » organizația administrativă a parohiilor, ridicându-se preoților orice libertate de decizie în materie financiară. In vara lui 1965, opt episcopi în frunte cu Gobulev, au depus un memoriu patriarhului împotriva deciziei de mai sus și cerând convocarea Consiliului Național. Gobulev a fost convocat de Sinod și sfătuit să-și retragă semnătura. Refuzând orice compromis, a fost pus în disponibilitate cu reședința obligatorie la mânăstirea Jyrovitsy.

puteri, la Moscova doi preoți își însușesc sarcină grea și strigă la urechea lumii, adevărul, pe care arhiereii lor îl tac.

Citățm :

« Se găsesc în Biserica Rusă, episcopi și preoți, cari cu știință se fac unealtă a puterii lumești. Acești oameni, punând poruncile « delegatului local » mai presus de poruncile canoanelor și Evangheliei au devenit părtași la trista glorie a zeloșilor surpători de altare. Lipsiți cu totul de frica lui Dumnezeu și disprețuitori ai lucrurilor sfinte, ei își vând frații și gonesc pe copii de la Sf. Cuminecătură, făcându-se ajutători activiștilor atei în râvna pe care aceștia o depun pentru dărâmarea Sfintei Biserici. Toți acești oameni sunt bine cunoscuți, dar nu este vorba numai de ei.

Este de datoria noastră să atragem atenția Arhieriei Tale asupra faptului de netăgăduit că un grup de preoți și de episcopi, lucrează sub talarul cuviosiei cu știre și cu zel la alterarea duhului ortodoxiei ruse. Ei au închipuit vicleanul plan de depravare implântând în Biserica Rusă duhul încropit, duhul slugărniciei și al fariseismului, duhul putred al lumii. Ei vor să prefacă înalta conducere a bisericii într'o « cancelarie birocratică » într'un fel de « minister al Confesiunii Ortodoxe » însărcinat cu frângerea sau cu diriguirea emoțiilor religioase ale cetățenilor credincioși. Acest grup — sârguitor și în creștere — de păstori năimiți, alcătuește azi primejdia de căpetenie a Bisericii Ruse.

Cea de a doua primejdie, tot atât de mare, stă în faptul că chiar printre episcopii și preoții conștienți, marea majoritate tace, contribuind astfel la înrăutățirea lucrurilor. Chiar dacă această tăcere se datorește fricii și împuținării sufletești sau —în ceea ce privește pe enoriași — grijii de a servi cât mai bine în starea de azi, ea trebue osândită. Într'o Biserică bolnavă, nu poate sălășlui o parohie sănătoasă. Nu la păstrarea « înscrierii » trebue să gândească un preot, ci la păstrarea credincioșiei depline către Hristos și către Biserică.

Înalta conducere trebue să aleagă între răscumpărarea greșelii printr'o înfăptuire hotărîtoare și trecerea pentru totdeauna de partea dușmanilor ei ; căci nimenea nu poate sluji la doi stăpâni. (Matei 6-24.)

. . . . . .

« Cel ce îngăduește puterii lumești să se amestece în viața lăuntrică a Bisericii vinde pe Sf. Fecioară hulitorilor, sfâșie trupul lui Hristos și spurcă Templul.

Arhieria Ta ai în mână cârja înaltei păstoriri. O singură vorbă de a Ta, Patriarhul, poate opri nedreptatea. — Rostește-o ! »

***

Pentru toți cei ce simțim în carnea și sufletul nostru, pala de foc a lui Antihrist pătrunzând tăioasă în trupul Sfintei Biserici, sprijinită, vai, de preoți și arhierei ce se cădeau apărători, strigătul celor doi preoți de la Moscova aprinde în noi un alt foc, sfânt și mângâetor, al speranței. Și la noi, preoți umili s'au ridicat și se vor mai ridica să arate fața crucii spre fața neagră a iscoadelor ce s'au furișat în casa Domnului.

După o jumătate de veac de încercări neîntrerupte de înăbușire, cu mijloace satanic de desăvârșite, se aude încă glasul care ceartă și proorocește stăpânia fără moarte a Duhului lui Hristos.

Stere Popescu

SANDALELE LUI

Am dat în lături porțile de bronz
porțile roșii încrustate cu semne
pe lespezi
pasul Lui se apropie
purtat de ecouri înalte
urcate pe trepiede de fier
linse de limbi aromate de tămâe.

Între pasul Lui
și lespezi
e un gol
în care îmi lunecă gesturile din mâini
frângându-se cu'n sunet de vreascuri pe dale
un gol
în care încerc să privesc
și ochiul ca o pasăre îmi fâlfâe din orbită
sorbit de liniștea Lui
un gol care înaintea Lui pășește
în mine pe scaune împărătești se așează
și cântă
ca David
din lăută din harfă
lauda Domnului care calcă
sus
încălțat în trepiedele de fier
ca'n sandale
pingeluit cu buzele moi
ale inimii.

ULMUL

Ulmul
păștea singuratec vântul
ca un mânz
tresărind în marea luncă a nopții
unde-i scânteia copita.

Timpul
se ascunsese alături
într'o scorbură de salcie.
Nu se auzea
decât larga pământului răsuflare
rostogolită
dinspre poli
încoace.

Ținutul era virgin.
În loc de neliniști
unda sură
a unui lac nesfârșit
spăla
marginea zimțată a dimineții.

Lifma
urca în noi;
în ulmul
ce-și risipea
din când în când vorbele în vânt;
și'n mine
întins pe țărmul albicios
pe care lumina zorilor
nu răsbise încă.

Demultul
care venea înapoi prin timp
era aici
alături;
spațiul acela vechi
și transparent
în care jucase Noe
în care încăpea potopul
și fiarele
perechi perechi
pășind tăcut
cum învățaseră în junglă.

Deasupra
ulmul
rotea o aripă șopotitoare
în cadranul
din ce în ce mai luminos
al dimineții,
la semnul ei
coborau
pe puntea udă
elefanții
tigri bengalezi
și șerpii înțelepți
ce-au jinduit atâta după soare.

Paul Miron

versuri

SECERĂ...

seceră, muiere, seceră, de pe lanuri
tristețea grânelor frânte mișcă ceruri,
seceră, muiere ursuză, ale lumii podoabe
risipite sub lacoma opincuță, iar piciorul
tău harnic le calcă, vai, câtă grăbire
și sporul ce ager ! seceră, vădană, seceră
snop cu snop — iar o claie
lan cu lan —
tot ogorul și iarăși... când oare plini-se-va
ceasul ? — și ce silnicie, ziua, nopțile, seceri,
iubita mea oarbă, mâinele-ți sunt o morișcă
a veșnicei treceri
spic cu spic — snopul
snop cu snop — claia...
seceră, fără-ochi-doamnă, seceră, seceră,
oarbă vădană, iubita mea prea ursuză,
nimeni nu te oprește, repede, repede,
morișca mâinilor dumică, înghite, repede
lanul să-l termini — de n'ar crește noi spice —
speranțe — alelei, vorbe goale !...
și secera cântă și tristele spice, că nu-i fericire
mai mare decât prăbușirea în LEHUZIE —

bob cu bob cade, iubita mea, cade
rodul pământului cald, inima, pâinea e putredă
repede secerea trece, repede și măsoară
a timpului îndoială — părere.
repede secerea — și ce harnic măsoară
locul infim al petrecerii mele.

LIBERTATE

Și fu astfel, că n'am mai vrut s'ascult...

Domol sburam, domol spre Vărsătorul
ce'n toate fibrele-mi turna sfințitul vin,
și vase fără număr eram, iar Vărsătorul lin
turna și vasele cântau nebune de mai mult.

O, ce beție, dincolo de noimă, ce risipă
în acel sbor al bucuriilor rotund,
fără pricină; dar orice scăpărare de aripă
mă împlânta în visteria golului străfund,

acolo unde totul începuse... sborul-rotire,
anume ca să spargă taina nenuntitului ghioc
Facerei numele striga cu limbi de foc,
striga numele-nume, pentru o altă zidire.

Culcușul meu cel vechi, acuma prin cuvânt
Ardea pieirii lepădat; suflare din suflare
în una îngemănată, eu mă vărsam în soare.

Jos, lumile zăceau în cazană de sânge și pământ.

EU SUNT PIATRA

Lui Nicu Caranica.

Iar zorile! Neîncetat albe
Spre apus mai spre apus lumina
Din nou trezit—obsesie ceară
Capernaum.
Din nou la Porțile Mari
Mă voiu întoarce să plâng.

Ah! Gestul larg al Semănătorului...
Cum s'a făcut sămânța plant?
... și paiul de bob nou purtător
secerea culegătorului așteptând.
Încă odată la nesfârșit reîncepere.
Hambarele pline, hambarele goale.
Ah! Inima lucrurilor-punct de lumină
fără drum de ajungere.

Iar zorile! Neîncetat albe
Spre apus, mai spre apus lumina.
Unde, unde hotarul?
Apusul mereu mai departe
Fata Morgana—joc al durerii,
în inima lucrurilor niciodată învinsă.

Ah! gestul larg al Semănătorului ...
Cine să aleagă neghina și bobul ?
Ochiul e mort
Căutare nebună
Imposibilă iubire. Îngerul a strigat.

Iar zorile! Noaptea ce vine
Va fi mai neagră decât cea de ieri.
Luna —Regina Nicăeri—
Spre apus plecată etern
S'a dislocat.

Gestul, gestul larg al Semănătorului!
Degetul judecător nu spre el se întinde...

Eu sunt piatra care am primit sămânța.

LITANIE MICĂ

Părintelui Daniil

Ne rugăm pentru nespusa lumină
Prinire gratii reci strecurată,
Ne rugăm pentru noaptea lor blestemată
Pentru toate câte sânt cu ei împreună.

Ne rugăm pentru mirosul pământului după ploae
Pentru spicul făgăduitor și ales.
Pentru porumbul mai înalt decât calul
Pentru strugurii gătiți de cules.

Ne rugăm pentru pereții umezi de temniță
Pentru sudoarea lor verde, urîtă.
Ne rugăm pentru pâine și soare, pentru apă
Pentu cei ce plâng, pentru cei ce cântă.

Ne rugăm pentru loc, pentru munți și mare
Pentru vânt, pentru păduri, pentru lună.
Ne rugăm pentru nopțile lungi de iarnă
Pentru toate câte sânt cu ei împreună.

Și ne mai rugăm pentru cei ce-au murit
Blestemând și firea și soartea.
Ne rugăm pentru preotul care n'a auzit
Nici plânsul lor, nici moartea.

Încă ne rugăm pentru frățietate
Și pentru frigul pătrunzător.
Ne rugăm pentru mamă și soră, pentru frate
Pentru asuprit, pentru asupritor.

Și ne mai rugăm, Doamne, pentru noi
Pentru dor, pentru ură, pentru cuvânt.
Ne rugăm pentru cerul nostru străin
Și iară, pentru toate câte cu ei sânt.

CONTRIBUTION DE VATICAN II A LA COMPRÉHENSION ET AU RAPPROCHEMENT ENTRE INDIVIDUS ET COMMUNAUTÉS

Le jeudi 21 avril 1966 a eu lieu au Palais de l'UNESCO une soirée sur le thème : Une rencontre de cultures sous le signe de la coopération et de la paix : le Concile œcuménique Vatican II. Ont pris la parole : S. Em. le cardinal Suenens, archevêque de Malines-Bruxelles, le professeur R. Cassin de l'Institut, Kenneth Johstone du « British Council of Churches », M. J.E. Bencheik, professeur à Alger, Jacques Maritain et le Père A. Scrima, archimandrite du patriarcat de Constantinople. Nous publions ci-dessous l'allocution du Père André Scrima.

Il est des mots qui se contentent de rappeler la réalité qu'ils désignent ; il en est d'autres qui la contestent ; il en est, enfin, qui introduisent en nouveauté de vie et engagent une responsabilité redoutable : celle de rester fidèles à eux-mêmes sous peine de trahir l'espérance qu'ils évoquent pour les hommes. Le mot *concile* me semble compter parmi ces derniers.

Si un concile ne se propose pas le « rapprochement entre individus et communautés », comme le résultat premier à atteindre au terme de ses travaux, c'est parce qu'il n'est, essentiellement, rien d'autre : l'expérience vécue, assumée à la fois comme une recherche et une offrande, de ce qui rapproche jusqu'à l'unité les hommes, à travers ce qui les différencie jusque parfois à les diviser. Pourquoi ne pas interroger la vérité des mots ? « *Concilium* » : « être appelés » et « être appelés *ensemble* » — la racine latine révèle déjà les deux valeurs fondamentales constitutives de la réalité conciliaire. Plus clairement encore, le terme grec qui l'inspira : *syn-odos*, restitue l'idée de cheminement dans — et vers la communion, de *coming together* : le concile est le lieu d'une convergence maximum des hommes. C'est dire qu'il prend aussi la mesure de sévères exigences et des difficultés que cette convergence comporte.

Mais l'observateur qui commençait par scruter, en spectateur souvent critique, la vérité des faits, demandait la confirmation actuelle de cet héritage historique et sémantique du Concile Vatican II. Or il trouvait devant lui, de prime abord, une vaste communauté de travail dont la complexité ne contredisait guère les rythmes organiques, de même que son unité n'escamotait pas la pluralité des tendances et la diversité des traditions. En avançant un peu plus loin dans l'intimité du Concile, il ne manquait pas d'éprouver le sentiment d'une communication singulière entre des personnes différentes, posées dans leur infrangible originalité ; accueillant l'angoisse et l'espoir des autres, chacune devenait le foyer d'un acte unique de confiance et d'attente. Il concluait, dès lors, que la compréhension et le rapprochement formaient la condition première et comme la trame du Concile lui-même, vérité de vie autant que d'intelligence.

Si ce fait capital nous paraît devoir être souligné en premier lieu, c'est qu'il permet de comprendre le caractère en quelque sorte vivant, ainsi que la portée propre des textes conciliaires, dont le sens ne se laisse pas épuiser par leur lettre. Car ils ne traitent pas de l'extérieur du destin d'une humanité, dont ils entendent par contre rendre un témoignage fidèle et véridique. Il y a, en effet, dans ce témoignage non seulement la part d'analyse nécessaire pour soutenir la démarche de la réflexion et les options de la conscience morale, mais surtout ce qu'on pourrait appeler une *prophétie du sens inaltérable de la vie,* clamant son message au cœur même d'une condition humaine sollicitée autant par les tâches positives de son espoir, que par l'inévitable contre-poids de lassitude, de désespérance, d'abusrdité rationnellement fondée.

C'est à ce niveau de profondeur que prend son appui l'œuvre de compréhension et de rapprochement entre les hommes du Concile Vatican II, œuvre dont nous voudrions esquisser brièvement trois directions : celle qui mène à la relation entre l'homme et son habitat cosmique, d'abord ; celle qui a trait à la relation décisive entre l'homme et lui-même à travers la médiation nécessaire de cet *autre lui-même* qui est son prochain ensuite ; nous essaierons de conclure enfin, en interrogeant les perspectives ultimes qui rendent compte de la convergence intime de ces deux ordres de valeur et de leur fécondité propre.

Il est important de distinguer à l'intérieur de la mutation qui est le grand signe de notre temps les efforts que déploie l'homme pour prendre possession du nouvel espace de son existence. Construire, bâtir, habiter et co-habiter, ces vocables traduisent une activité et manifestent également une vocation qui, comme telle, se doit de discerner la motivation première et les buts profonds de l'appel qui l'aspire en avant. Sa tâche terrestre encore inachevée, l'être humain, ivre d'étoiles (et c'est à son honneur), projettera demain sur une échelle qui, pour stimuler les ressources de son génie technique ne manquera pas de creuser sa soif d'humanité, la quête d'un « chez-soi » situé sous le signe de la réconciliation et de la présence (sans quoi il ne ferait que changer d'évasion et d'absence). Or, il convient de rappeler les mots qui, en ouvrant la constitution promulguée par le Concile sur « l'Église dans le monde de ce temps », lui donne en même temps son nom : « Gaudium et Spes », « Joie et Espérance ». Parti pris d'optimisme, ainsi qu'on l'a déjà dit ? Peut-être. Mais, plus encore, expression d'une conviction fondamentale : l'homme est destiné à habiter la totalité de l'être, il est appelé à la plénitude d'une synthèse toujours supérieure. Faut-il aller plus loin et détailler quelques conséquences immédiates de cette affirmation ? Elles ont trait, précisément, à l'attitude qui s'impose à celui qui se tient au seuil de son nouvel habitat. S'il s'y *installe* grâce à l'instrumentation des moyens techniques dont il ne cesse d'accroître la maîtrise ; s'il s'y *reconnaît* par la réflexion philosophique et, en général, par l'opération de l'esprit qui lui révèle la mystérieuse parenté entre son image et celle du cosmos, il reste cependant un troisième ordre de valeur, sous-entendu par le texte conciliaire, qu'il s'agit de mettre en lumière : célébrer le sens du monde, savoir s'émerveiller devant le créé, devenir conscient de la *gratuité* dont l'homme est capable et qui l'élève sans cesse au-dessus des manifestations où tend à l'enfermer sa propre recherche de jouissance et de puissance, poursuivie aux dépens de lui-même et de l'autre. C'est à ce niveau que la compréhension et la solidarité de l'homme avec son prochain intervient pour donner son prix réaliste à l'entreprise humaine.

Ici encore, l'œuvre de Vatican II me semble avoir saisi les lignes de force d'une situation qui engage l'ensemble des hommes et oriente leur histoire actuelle. La première qu'il faut nommer est celle du *dépassement :* ce n'est plus aujourd'hui un simple aspect, c'est presque la définition de

l'homme. Tendre à sortir de soi-même, chercher un au-delà, n'est-ce pas avouer qu'il y a quelque part un point d'attraction qui m'aspire et, aussi, qu'il y a en moi une énergie, une capacité d'accomplissement qui a besoin de l'autre pour se réaliser? Se dépasser *vers* l'autre, c'est assurer au dynamisme humain son horizon de sens et de valeur qui lui permettra d'assumer et non d'usurper, de parachever et non de détruire un destin qui reste transcendant pour l'individu humain et commun pour l'humanité. C'est à cette seule condition que le dépassement se révèlera comme un acte unique de foi en l'esprit à travers de douloureuses et immenses crises qui approfondissent et purifient notre sens de responsabilité. Il existe même une éducation de cette énergie de dépassement et, me semble-t-il, un des principaux mérites du Concile Vatican II c'est de l'avoir montré de par la totalité de son travail. Je pense au *dialogue :* si nous nous accordons tous aujourd'hui sur ce mot de passe qui nous permet d'échanger de nouveau entre nous, les signes de reconnaissance, les biens matériels et les richesses de l'âme, il est juste de dire que le concile du Vatican fut dernièrement son lieu privilégié. Je me sens presque l'obligation de citer la définition qu'en donne un texte par lui inspiré : « Le dialogue n'est pas orgueilleux ; il n'est pas piquant, il n'est pas offensant. Son autorité lui vient de l'intérieur, de la vérité qu'il expose, de la charité qu'il répand, de l'exemple qu'il propose : il n'est pas commandement, et ne procède pas de façon impérieuse. Il est pacifique, il évite les manières violentes ; il est patient ; il est généreux... » N'est-ce pas dire que c'est le dialogue qui doit jalonner l'espace du dépassement humain afin de permettre, outre la connaissance réciproque, la transmutation du sens de l'autre? Il n'y a, en effet, que deux possibilités de situer l'autre : soit comme altérité négative, autrement dit comme « ma mauvaise conscience » ; soit comme altérité d'amour dont j'ai besoin pour me compléter et pour devenir authentiquement moi-même. En ce sens, découvrirait-on au cœur du dialogue une célébration de la liberté fondamentale de l'esprit et du risque créateur que prend l'homme responsable pour prouver son authenticité, qu'on ne se tromperait pas. D'ailleurs, la déclaration conciliaire sur la « liberté religieuse », pour porter sur un secteur déterminé, n'en représente pas moins un puissant appel à dépasser la crainte qu'inspire encore le véritable destin de l'homme vivant, cet homme qui est souvent méconnu, contesté, opprimé et privé de la dignité du dialogue.

Cette évocation de la part du dialogue dans l'œuvre conciliaire ne serait pas complète si j'omettais de mentionner son point d'application essentiel, à savoir : l'œcuménisme. Déjà, en reconnaissant l'œuvre réalisée ailleurs (dans le monde protestant et orthodoxe, par exemple) et en y puisant de nombreux motifs d'inspiration, le Concile de Vatican confirmait sa volonté de contribuer à enlever les barrières dressées autour de nous tous et qui, pour nous paralyser, nous rassuraient en même temps, en nous dispensant secrètement de l'effort. Le texte du décret sur l'œcuménisme offre, à cet égard, une profession de foi et une option de vie. Il y a eu, cependant, deux autres événements qui sont venus ajouter leur poids de « signes des temps » et d'engagement personnel. Je pense, en premier lieu, à la rencontre de Jérusalem, le 6 janvier 1964, entre le pape Paul VI et le patriarche orthodoxe Athénagoras Ier. En leurs personnes, l'Orient et l'Occident chrétiens sortaient, symboliquement, de leur séparation multiséculaire pour se rencontrer, non à la moitié du chemin, mais au centre, à Jérusalem, ce pôle archétypal de l'histoire humaine. Et à la fin du Concile, le 7 décembre dernier, à Rome et Istambul, les deux Églises, dans une déclaration commune réparaient ensemble la première rupture exemplaire entre l'Orient et l'Occident enregistrée en l'année 1054. Simple formalité officielle? Non pas, mais signe véhément de la puissance de résurrection qui peut modifier radicalement même le passé historique considéré comme mort et révolu en lui insufflant la vie et l'esprit de la communion qui doit régner parmi les hommes.

Ceci nous permettra de conclure sur les perspectives ultimes auxquelles rendent témoignage, avec d'autres événements marquants de notre temps, le Concile Vatican II. Au fond de ce qui confère à notre histoire son caractère singulier, exaltant et, pourquoi ne pas le dire, redoutable, c'est que pour la première fois, elle a conscience de ne pas s'épuiser sur le seul plan des événements extérieurs. Elle se charge, elle est chargée en même temps de valeurs d'intériorité surgissant du tréfonds de l'homme. Comment sont-elles montées à la surface de l'histoire? En les lui arrachant de force, jaillissant avec ses larmes, expirant avec son souffle, débordant avec son espoir? Le fait est qu'elles sont là et qu'elles donnent leur sens premier et dernier aux efforts de connaissance réciproque, de compréhension, de rapprochement et de dialogue. Mais, paradoxalement, elles nous rappellent aussi que tout ceci n'est déjà plus suffisant, qu'une urgence plus haute est déjà sur nous. Non, *comprendre* l'autre ne suffit plus : il s'agit de *devenir* l'autre, de célébrer avec lui les joies de la communion. Cependant, dira-t-on, savoir que l'humanité est une et vouloir qu'elle se réalise en chaque personne vivante, n'est-ce pas tendre à l'impossible? N'est-ce pas viser à un mirage qui détournerait une fois pour toutes de la réalité immédiate? Il reste pourtant le témoignage de communion de Vatican II (avec d'autres non moins puissants) pour justifier cette aspiration : ceux qui savent que Dieu lui-même, l'Absolu vivant, a voulu partager son être avec tout homme, a voulu devenir sa nourriture secrète et la flamme cachée de son sœur, pourraient-ils se contenter de moins? Voici donc, non tellement une conclusion, mais les signes non équivoques du vrai rapprochement des hommes : vouloir partager entre nous tous le pain de la générosité, savoir garder en nous tous un cœur brûlant.

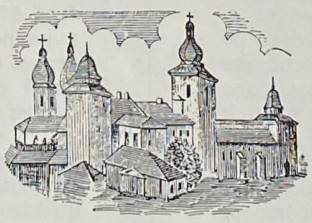

L'UNITÉ CHRÉTIENNE

Michel Hayek.

Prof. à l'Institut Catholique de Paris et abbé de l'Eglise de St. Germain-des-Près, maronite libanais, le père Hayek est aussi un islamologue connu.

S'adressant un jour à un missionnaire, un hindou lui dit : « Avant de nous parler du Christ, commencez donc d'abord par vous entendre sur l'Évangile que vous prêchez. »

Cette accusation d'un païen du XXe siècle rappelle le témoignage bien plus réconfortant des païens, du premier siècle : « Voyez, comme ils s'aiment ! » disait-on des disciples du Christ. L'unité qui est le fruit de l'amour, avait assuré l'expansion de l'Église dans le monde, aux premiers siècles ; la division qui est le fruit de la haine, paralyse l'effort missionnaire dans le monde d'aujourd'hui.

Le brahmane dont je citais l'accusation s'était fait, sans s'en rendre compte, le porte-parole de tous ceux qui n'ont pas encore reçu l'Évangile. C'est une protestation et une revendication par laquelle le monde pressent confusément que seul l'Évangile est susceptible d'amener les hommes à vivre dans la paix et la justice, mais qu'on ne peut l'accepter tant que l'amour qu'il propose porte de tels fruits de désunion.

Devant ce monde qui s'organise de plus en plus en blocs aux parois étanches, déterminés d'avance par des oppositions d'idéologie, de races, d'intérêt, toute solution de compromis, d'ordre culturel, économique ou politique, semble vouée à l'échec. Et puisque la division a atteint l'infiniment petit, l'atome, seul désormais l'infiniment grand, Dieu, peut refaire l'unité. Sans la reconnaissance de sa paternité, aucune unité fraternelle n'est possible, et les hommes ne sont plus que des fils de rien, des orphelins, des enfants trouvés. Le Christ est venu révéler ce mystère. Et l'Église qui continue son œuvre a cette prétention apparemment folle d'être la seule chance de réussir à fraterniser entre les hommes.

Or, cette chance est compromise par le démembrement actuel de l'Église qui paradoxalement trouve en elle-même l'obstacle majeur à la réalisation de l'idéal qu'elle se propose et propose aux autres.

C'est la grâce de ce siècle d'avoir rendu les différentes confessions chrétiennes lucides sur le fait douloureux de leurs désunions. Face à la prolifération de l'humanité, face à l'athéisme prédicant et combatif, la chrétienté a compris que si elle est impuissante à sauver le monde de son péché de haine, c'est parce qu'elle-même participe au même péché et présente cette situation scandaleuse que mon brahmane de tout à l'heure remarquait d'une façon impitoyable. Déjà au VIIe siècle, le fondateur de l'Islam qui a remplacé l'Église sur tant de territoires bénis, relevait la contradiction ou l'hiatus entre l'Évangile prêché et l'Évangile vécu.

DÉSUNIONS

On dirait que tous les cinq cents ans, il y a un péché de coupable assoupissement de la chrétienté qui permet à l'ennemi de semer l'ivraie dans le champ du Maître. Au Ve siècle, les premiers schismes d'Orient ; au XIe siècle, c'est le début de la scission entre Église orientale et Église de Rome ; au XVIe siècle, c'est l'écroulement de cette grandiose pyramide que le Moyen-Orient occidental a fondée sur la foi. Au XXe siècle, c'est la sainte Russie qui se retourne contre sa foi.

On se réveille au début de ce siècle sur l'amère constatation que la tâche n'a pas été remplie et qu'il faut, avec les représentants des confessions chrétiennes réunies à Edimbourg, « reconnaître humblement que nos divisions sont contraires à la volonté du Christ ».

Pour restaurer l'unité, il fallait commencer par le commencement : prier, au cours d'une semaine précise, à la même intention, faire monter, de toutes parts, la clameur, suppliant le Christ d'envoyer à nouveau son Esprit dans les cœurs pour vivifier la face du monde. Il fallait aussi revenir sur les mêmes lieux du Temple détruit pour pleurer. Autant la distance est grandea utant l'itinéraire du retour des cœurs sera long à parcourir. En effet, quatre siècles séparent le protestantisme du catholicisme ; neuf siècles ont creusé un fossé de plus en plus profond entre l'Église orientale et l'Église romaine. Autre est la foi du protestant, autre celle de l'orthodoxe, autre celle du catholique. Le protestant reproche au catholique et à l'orthodoxe d'idolâtrer la Vierge et de sombrer dans la magie sacramentale. L'orthodoxe accuse le catholique d'impérialisme religieux à cause de la foi en l'infaillibilité pontificale. Le catholique qui se dit appartenir à la véritable Église du Christ voue parfois aisément à la damnation ceux du dehors, et porte sur ses frères le regard hautain du Juif sur le Samaritain.

A l'intérieur de ces divisions, que de subdivisions encore. Pensez aux multiples credos des sectes issues du protestantisme ! Pensez aux oppositions entre les différentes communautés autochtones de l'orthodoxie ! Pensez encore à ces incompréhensions qui, à l'intérieur de l'Église catholique elle-même, marquent les relations entre rites et disciplines.

Toutes ces scissions ont abouti à ce pullulement de sectes qui se maudissaient par le passé les unes les autres quand elles ne se rencontraient pas déjà sur un champ de bataille. Par rancune et par spéculations peut-être, la chrétienté occidentale, affaiblie par ses propres contradictions, a laissé mourir sur les remparts de Constantinople assiégée, l'empereur de Byzance, et avec lui s'écroulait l'Empire sillonné jadis par les pas des premiers ouvriers de l'Évangile. C'est encore la haine mutuelle des huguenots et des catholiques qui avait mené à tant de ruines au XVIe-XVIIe siècle.

Quelles qu'en aient été les raisons historiques : volonté de puissance des chefs religieux, ou abus de l'Église, ou divergence dans les cultes, ce passé nous lègue un lourd poids de préjugés et d'oppositions doctrinales.

VERS L'UNITÉ

Sur ce tableau sombre tracé schématiquement, des perspectives lumineuses ont commencé à percer il y a quarante ans.

Il y eut d'abord cet immense désir inspiré par l'Esprit-Saint qui a redonné aux chrétiens la nostalgie de l'unité brisée. Devant la situation faite aux chrétiens dans certains secteurs du monde asiatique, devant les lenteurs de l'évangélisation de l'Afrique, devant l'appauvrissement spirituel des chrétientés de l'Amérique latine, les chrétiens véridiques savent qu'ils ont à oublier leurs divisions pour faire face, avec une énergie spirituelle renouvelée, à la montée de l'athéisme militant devenu attitude populaire après avoir été celui de certaines classes bourgeoises imbues d'intellectualisme.

Cette nostalgie s'accompagne partout, malgré les soubresauts épisodiques de certains esprits chagrins et sectaires, de recherches et d'approfondissements sincères. Après les tâtonnements et la méfiance des débuts, le mouvement œcuménique pour l'Unité a opéré de grands rapprochements dans les esprits, des communautés d'intentions en attendant que, au-delà des harmonies des intelligences et des cœurs, l'harmonie dans l'Esprit-Saint soit retrouvée, quand le Seigneur voudra.

Des initiatives ont été prises qui auraient paru inimaginables il y a une vingtaine d'années : c'est ainsi que du côté catholique, on décida en Allemagne, à Paderborn, la création d'un institut pour favoriser l'étude du protestantisme et les rencontres avec les protestants. La fédération luthérienne mondiale de son côté a fait autant, ainsi le séminaire protestant de Harvard institue une chaire d'enseignement catholique. Plus humble, mais non moins efficace, est cette quête des paroisses de confessions différentes les unes pour les autres, etc. A la mort du pape Pie XII, des témoignages de sympathie venus du patriarcat de Constantinople, de Moscou, du Conseil œcuménique de Genève et des différentes Églises protestantes, prouvaient que l'Esprit-Saint soufflait sur le monde chrétien et préparait, par des chemins secrets, le lieu de la rencontre, du rassemblement général.

Ce n'était là que les humbles préliminaires qui avaient précédé et préparé immédiatement le déclenchement du mouvement œcuménique avec le Concile de Vatican II. Avec Jean XXIII en effet, l'Église catholique, restée jusque-là officiellement réticente, allait s'engager dans une réforme intérieure qui devrait être considérée comme les préparatifs au festin de la réconciliation entre orthodoxes et catholiques d'abord. La rencontre entre le patriarche Athénagoras et le pape Paul VI à Jérusalem en est l'anticipation prophétique.

Aux âmes ardentes le vœu le plus cher aujourd'hui est celui de voir pour bientôt le troisième Concile du Vatican réunir dans le même cénacle l'épiscopat orthodoxe et l'épiscopat catholique, pour retrouver ainsi la grande tradition de réconciliation interrompue depuis le XVe siècle au Concile de Florence. Et cette perspective n'est point de nos jours une facile concession verbale à un optimisme stérile, elle s'appuie sur la grande tradition de l'Église, qui fut enfouie, des siècles durant, sous les amas des préjugés et des incompréhensions historiques, mais dont le dégagement est maintenant commencé, avancé. Et, c'est notre espérance, d'être enfin entré dans cette phase décisive de l'histoire de l'unité chrétienne qui sera, malgré les retardataires et les retardateurs, le grand événement de ce siècle.

CE QU'EST L'UNITÉ

Mais qu'est-ce que l'unité recherchée ? Elle n'est point syncrétisme ou confusionnisme religieux. Car ce n'est pas en camouflant la vérité, en nous entendant sur des malentendus ou des équivoques que nous pourrions la réaliser.

Il ne s'agit pas non plus d'une unité issue de compromissions obtenue grâce à un vote de majorité comme dans une assemblée parlementaire. Car la vérité n'est pas un bien personnel qu'on peut négocier. Elle est la propriété intangible de l'Esprit-Saint, qu'on ne peut trahir.

L'unité n'est pas non plus une fédération de sociétés religieuses, une super-église au service d'une idéologie quelconque, d'une civilisation, d'une culture, d'une nation, d'une langue. Il faut à tout prix que notre appartenance à l'Église et notre prière pour l'unité soient débarrassés de ces visées, de ces arrière-pensées profanes et profanantes. Car si l'Église est un rassemblement temporel, son sort n'est lié au succès d'aucun temps, ne doit être localisé dans aucun espace privilégié ; puisqu'elle travaille pour l'éternité, dans ce vaste champ de l'univers qu'elle croit avoir le droit et le devoir de sacraliser, d'assompter.

L'unité ne sera pas obtenue grâce aux discussions d'une classe d'intellectuels, et ne dépend point des recherches plus ou moins poussées des compétences mobilisées à la tâche. Ces recherches sont certes nécessaires, quand c'est l'Esprit qui les anime. Il est hors de doute que beaucoup de protestants seront pour beaucoup de catholiques des exemples vivants, dans leur ardente dévotion à la Bible, leur attachement au Christ Sauveur, leurs exigences de conversion, en réponse à la grâce. Il n'est pas douteux que beaucoup d'orthodoxes auront à apprendre à beaucoup de catholiques ce sens de la communion ecclésiale manifestée dans la liturgie, une liturgie vraie qui se situe dans les traditions véritables et ne se dissout point dans l'engouement passager pour des innovations improvisées et théâtrales. Les catholiques auront à montrer aux uns et aux autres par leur cohésion autour d'un seul chef suprême, que leur foi en l'infaillibilité du successeur de Pierre n'est pas une innovation de l'impérialisme romain, mais qu'elle est bien voulue par le Seigneur en tant que signe extérieur sensible de la communion, de l'unité mystique, et qu'elle n'aurait pas de sens si elle ne respectait point les charismes de la diversité ecclésiale au plan de la théologie, de la discipline, de la liturgie.

Il y a des richesses contenues chez les uns et les autres qui devront alors se répandre sur tous les chrétiens pour les combler des dons du Christ inépuisable.

L'unité n'est pas non plus l'union, car si « l'union fait la force » comme dit le proverbe français, l'unité fait mieux, elle produit le miracle qui est le fruit de la charité.

Car enfin c'est sur le mystère de la charité que repose l'unité. Elle se fonde sur le mystère de la charité trinitaire où les trois personnes divines dans leurs propriétés diverses, ne font plus qu'un dans l'amour unies. Elle s'appuie sur le mystère du Verbe incarné par lequel le Christ s'est uni la nature humaine, pour réunir tous les peuples dispersés en un seul, par delà leurs différences de races, de mentalité, de classes, pour qu'il n'y ait plus de Juif, ni Grec, de pauvre ou de riche, mais que nous soyons tous fils d'un même Père, sujets d'un seul Royaume, enfants d'une seule Église, et non point de tous Royaumes et de toutes Églises.

Ce fut là toute la trame de son enseignement, de son Évangile : il y a un seul troupeau, un seul pasteur ; il y a une perle unique, un seul champ de travail, une unique salle de banquet. Il y a, reprendra saint Paul, une seule foi, un seul baptême, un seul Esprit, dans une profusion de dons et de grâces.

Avant de mourir, Lui qui avait l'habitude de se retirer seul sur la montagne, choisissant le secret de la nuit pour prier, Il laisse cette fois publiquement monter sa prière d'agonisant, sur le chemin de Gethsémani. Ce fut son testament, la dernière volonté d'un frère est sacére, on ne l'oublie point : « Je ne te prie pas seulement, Père, pour ceux-ci — les Apôtres — mais aussi pour ceux qui croiront en moi à cause d'eux, afin qu'eux aussi soient un, comme Toi en Moi et Moi en Toi, afin que le monde reconnaisse que tu m'as envoyé ! » (Jn XVII, 20-21). Ainsi, il a prié pour nous, et il a à jamais conditionné la foi du monde en lui par le témoignage de ses disciples, de tous les baptisés.

Comme il les avait mis en garde, il nous met en garde contre les divisions, péché de Belzébul, divisé en lui-même et qui a réussi à diviser l'Église, cette tunique sans couture du Christ. Cette lacération de sa tunique est toujours le prélude de sa crucifixion, de l'écartèlement de tout le corps.

QUE FAIRE?

Vous diriez peut-être que pouvons-nous faire, sinon nous apitoyer comme les saintes Femmes sur la face déchiquetée du Christ, et accepter, puisque nos pères avaient mangé des raisins verts, que nos dents soient agacées. C'est mieux que l'indifférence totale. C'est même déjà beaucoup. Mais il y a plus que cette attitude passive. On ne s'habitue pas à la séparation, si on aime vraiment un frère, un ami. A mesure que les années passent, on souffre davantage de l'éloignement, et on sent que la distance ne peut que devenir de plus en plus intolérable. Mais cela quand on aime vraiment.

Et il y a plus encore. On ne doit pas accepter d'attendre qu'on vienne un beau jour nous annoncer que l'unité a eu lieu. Pour agréable qu'elle soit, cette surprise ne causera encore pue le regret de n'avoir rien fait pour la mériter.

Il faudra avoir une mentalié œcuménique, réaliser en nous le mystère de la catholicité de l'Église. Cela signifie d'abord qu'on admette dans l'Église l'existence d'autres communautés, d'autres rites, d'une autre logique que les siennes propres : car l'Église est cette Épouse, revêtue du manteau bigarré aux mille couleurs, ce Jardin du Cantique où doivent pousser des fleurs innombrables pour la joie du Bien-Aimé quand il la visitera au soir de la vie pour l'éternel repos.

Avoir l'esprit œcuménique, c'est non seulement se mettre à l'abri de ces ostentations du frère riche qui mépriserait son frère moins favorisé que lui, c'est non seulement se garder des positions tranchées qui nous rendent inaccessibles les uns aux autres, mais aussi avoir a priori un parti pris pour son frère et se convertir à lui pour reconnaître de l'intérieur la valeur réelle de ses positions.

Et d'abord commencer par restaurer notre unité intérieure, nous qui sommes individuellement si souvent divisés, disloqués : c'est notre dispersion spirituelle qui disloque l'Église.

Et puis beaucoup prier et insérer le souci de l'unité dans notre vie quotidienne, en la demandant avec le pain de chaque jour, afin que l'Église cesse de présenter au monde le spectacle d'une tour de Babel, mais l'image de l'Église de la Pentecôte. Prier l'Esprit-Saint afin que son souffle vivifiant, comme dans la vision d'Ézéchiel, les membres dispersés de l'Église se rejoignent bout à bout pour former un seul corps vivant. Prier Notre-Dame, mère de l'unique personne dans la double nature, afin qu'elle enfante en nous, par l'opération de l'Esprit, le Christ unique, indivisible.

L'unité devrait être notre grande cause en ce siècle. C'est par elle en effet que nous avons à prouver que Dieu est une communauté d'amour sur la terre comme au ciel, ou il n'est rien, devant un monde de plus en plus livré à la haine, à l'incohérence et à la solitude.

SOLITUDE

Il est une qualité de silence plus profonde que celle des grands bois, plus riche que celle de la neige, plus intime que le frémissement des eaux.

En moi, dans la nuit complètement venue, lorsque la lampe, sur le papier brillant, ne trace plus qu'une aire étroite de lumière, rejetant vers ce-qui-n'est-pas tout l'inutile et l'accessoire, et bornant le réel à sa propre clarté,

Lorsque les objets familiers sur ma table, poignard berbère ou cendrier de cuivre roux, prennent toute leur richesse d'être ainsi séparés de la nuit, uniques vivants rejetant dans la mort tout ce qui ne vit pas avec eux,

En moi, très douce, monte la certitude de la paix.

Elle n'est pas le rejet d'un monde qui m'entoure,

Elle n'est pas mépris de ce qui n'est pas moi;

Elle est affleurement en moi de tout ce monde, lente invasion secrète de la densité même de la nuit.

Cela monte en moi et m'imprègne tout entier; comme l'écume des marées immenses, fine frange lumineuse de tout un Océan, caresse en bruissant le sable de la plage, se perd en lui et l'imbibe tout entier, le fait lui-même devenir Océan, et marée, et lointains horizons, et rêves d'infini.

Cela presse mon cœur comme une main très douce, une caresse enveloppante et chaude, qui donne gage de présence et certitude d'amour.

Et je sens alors, dans la nuit, à travers les rideaux baissés, la présence de tout un monde auquel cette Paix doit être communiquée et transmise...

Olivier TOSCAN.

Sf.Ap. Petru și Andrei. — Icoană pictată de un călugăr de la Athos, închinată Papei Paul al 6-lea și Patriarhului Athenagora cu prilejul întâlnirii de la Ierusalim.—

Le 7 Décembre 1965, eurent lieu à Rome et à Constantinople les cérémonies pour la levée des excommunications réciproques de l'an 1054,-Monseigneur Dumont était présent à la cérémonie de l'Église du Phanar à Constantinople, alors qu'au même instant le Père Scrima assistait à la cérémonie de St.Pierre de Rome. M . J. Bourdarias de l'ORTF a invité le 19 Déc. 1965 à la Télévision Française ces deux témoins de l'un des actes les plus importants de la récente histoire du rapprochement des Eglises. Nous publions ci-dessous les reponses de Msgr.Dumont et du Père André Scrima, aux questions de M. Bourdarias.

R. — Ceux qui ont eu la joie et, il faut bien le dire aussi, le privilège, d'assister à Saint-Pierre de Rome à la journée du 7 décembre, ont pu voir de leurs yeux une scène extraordinaire : le pape Paul donnant l'accolade au métropolite Méliton, un archevêque, un évêque orthodoxe. Comment en était-on venu là ? Eh bien, tout d'abord, je voudrais interroger un témoin ; le Père André Scrima, était, lui aussi, à Saint-Pierre de Rome, le 7 décembre. Il était au Concile, le représentant personnel du patriarche Athénagoras. Mon Père, cette scène vous a bouleversé, j'imagine ?

Père A. Scrima. — Oui, certainement. On assistait, en effet, à un acte de portée considérable, un acte très beau aussi, non pas d'une beauté spectaculaire, mais de la beauté essentielle des choses vraies. Car il s'agissait en même temps d'un acte de vérité : les deux Églises, orthodoxe et catholique ou, si vous voulez, symboliquement, l'Orient et l'Occident chrétiens, se rencontraient de nouveau dans cette accolade marquant plus encore qu'un geste de bonne volonté : un signe manifesté aux yeux de tout le monde — et, avant tout, aux yeux du Seigneur — pour témoigner de leur résolution de cheminer ensemble dans la voie de la réconciliation, jusqu'à son terme. Ce qui m'a personnellement le plus ému alors, ce fut ce que j'appelerai le plébiscite immédiat et unanime du peuple fidèle rassemblé dans l'église de Saint-Pierre. Ce fut comme le sommet du Concile ; je dirai même (et vous me comprendrez sans doute), que la portée de cet acte dépassait en quelque sorte le Concile car il posait sa fécondité propre. (Tout comme, d'ailleurs, les retrouvailles entre l'Église catholique et l'Église orthodoxe relèvent d'une structure historique et spirituelle débordant le Concile Vatican II strictement défini : un Concile ne représente qu'un moment fort dans l'histoire autrement riche, ample et mystérieuse de l'Église...). Or, à peine Mgr Félici, le secrétaire général du Concile, avait-il prononcé les noms du Pape Paul VI et du Patriarche Athénagoras, que ce fut un tonnerre d'applaudissements. Le peuple relayait les Pères Conciliaires et c'était comme si une longue attente se trouvait soudainement comblée, comme si une chose longuement attendue était venue soudainement, comme une grâce.

R. — Monseigneur Dumont, vous, vous étiez à Constantinople au même moment. Vous faisiez partie de la délégation qui est allée à Constantinople pour ces retrouvailles.

Monseigneur Dumont. — Eh bien, les choses se sont passées à Constantinople exactement comme elles se sont passées à Rome ; tout était synchronisé. Évidemment, le cadre était beaucoup moins grandiose : l'église du Phanar est relativement petite, la population chrétienne d'Istamboul est très minoraitaire par rapport à la population musulmane, mais ce n'en était que plus touchant. Après l'Évangile, un diacre a lu en chaire la déclaration commune que lisait en même temps à Rome Mgr Willebrands et, à la fin de la liturgie, le patriarche lui-même a lu la déclaration — ou plus exactement, la décision synodale — qui donnait valeur de loi au contenu de cette déclaration commune, à savoir que l'on vouait à l'oubli, que l'on enlevait de la mémoire de l'Église, que l'on enlevait du milieu de l'Église tous les souvenirs qui pouvaient demeurer de ce passé très fâcheux. La population se pressait dans l'église, on s'écrasait littéralement et, quand on est sorti, les acclamations de cette foule qui criait avec cette expression très liturgique de l'Église orthodoxe : « Ils sont dignes, ils sont dignes ! » saluaient ainsi le patriarche et le cardinal Shehan, archevêque de Baltimore, qui représentait le pape à la tête de cette délégation, les deux se tenant par la main, dans un geste très familier. Puis l'un et l'autre sont montés à travers la cour du patriarcat de Constantinople du Phanar, ils ont monté ce long escalier tout droit qui mène à la hauteur du second étage et là, se sont retournés et se sont plusieurs fois donné l'accolade, aux acclamations enthousiastes de la foule.

R. — Tout à l'heure, Monseigneur, vous parliez d'événements fâcheux ; je crois que ce serait important de rappeler ces événements qui datent maintenant de près de neuf cents ans, n'est-ce pas ?

Monseigneur Dumont. — Oui, ce n'était pas la première fois qu'il y avait des chicanes entre le Siège de Constantinople et celui de Rome, mais cette fois, cela avait pris une allure extrêmement désagréable, très violente. Les orthodoxes reprochaient aux catholiques latins certaines pratiques liturgiques, en particulier l'emploi du pain azyme dans la célébration de l'Eucharistie alors que la coutume orientale est de prendre le pain fermenté ; le port de la barbe pour les ecclésiastiques en Orient était considéré comme un signe de l'authenticité de l'Église, alors que le fait de se raser pour les ecclésiastiques de l'Occident était blâmé. Puis, de là, on en était venu à des reproches plus importants sur des points de doctrine, la manière d'expliquer la procession du Saint-Esprit à partir du Père et du Fils, et puis aussi, le droit de l'évêque de Rome dans l'ensemble de la chrétienté. Les choses en sont venues à ce point que le Saint-Siège a envoyé une délégation à Constantinople pour éclairicir ces difficultés et résoudre ces problèmes ; mais, loin de mener au but poursuivi, les choses se sont encore envenimées, la délégation romaine n'a pas été reçue par le patriarche et son Synode et, finalement, le chef de la délégation romaine, le cardinal Humbert de Moyenmoutier, a déposé sur l'autel de Sainte-Sophie, la grande cathédrale orthodoxe de Constantinople, une bulle d'excommunication qui donc excluait de l'Église le patriarche et deux autres personnalités importantes de l'Église de Constantinople ; à quoi le Patriarche et son Synode ont répondu par une sentence d'excommunication contre les trois légats.

R. — Eh bien, je vous remercie de ces précisions historiques. Père Scrima, qu'est-ce qu'il était resté de tout cela dans la conscience des orthodoxes ?

Père Scrima. — J'irai un peu plus profondément dans le sens de ce que vient de dire Mgr Dumont. Voyez-vous, il me semble qu'en cette année 1054, à la croisée des millénaires, la rupture entre l'Orient et l'Occident était, au fond, commandée par ce que nous appellerions aujourd'hui une prise de conscience réalisée à l'intérieur de chacune de ces deux familles fondamentales de la chrétienté.

Tout au long du premier millénaire, ces deux mondes, héritiers chacun d'une tradition très riche, avaient maintenu ensemble leur communion de foi, de vie sacramentelle, de relations hiérarchiques. Il subsistait, certes, une variété, des différences légitimes, mais elles exprimaient la richesse intérieure du monde chrétien et conférait à la fois une sorte d'ouverture, de disponibilité pour des formes toujours renouvelées d'expression. Or, à la croisée des millénaires, ces deux mondes : le monde " grec ", centré symboliquement sur Byzance, et le monde " latin ", centré symboliquement et institutionnellement sur Rome, commencent à prendre conscience de leur personnalité propre. Mais, malheureusement, ce qui aurait pu devenir, pour le millénaire suivant, une vocation de complémentarité (les deux chrétientés se complétant réciproquement dans le respect de leurs traditions respectives), s'est traduit par une rupture entraînant la bifurcation, l'éloignement, les heurts et la méfiance réciproque (j'ai parlé, à ce propos, du premier " rideau de fer " non dans le domaine de la politique, mais dans celui de l'esprit). Nous situons peut-être un peu mieux aujourd'hui le geste du cardinal Humbert, l'homme qui prenait contact avec cette déroutante chrétienté orientale, si différente, apparemment, de la chrétienté romaine qui lui était familière. Pas plus que ses interlocuteurs orthodoxes, il n'a certainement pas épuisé toutes les ressources de la charité et de l'intelligence profonde du mystère de l'Église. Quoi qu'il en soit, l'excommunication par lui jetée sur l'autel de Sainte-Sophie a pris, dans la conscience orthodoxe, la signification d'un événement annonçant les déchirures successives entre les deux Églises, notamment l'occupation de Constantinople par la IVe Croisade déviée de son but primitif. Le geste du 16 juillet 1054 était devenu le symbole expressif de la séparation.

R. — Monseigneur Dumont, on a fait tout de même un certain chemin depuis. Comment a-t-on fait ce chemin ?

Monseigneur Dumont. — Pour bien comprendre l'événement qui vient d'avoir lieu, il faut le replacer dans le contexte du

mouvement qu'on appelle œcuménique de recherche générale de l'unité de tous les chrétiens. L'Église orthodoxe, et en particulier le patriarche Athénagoras, depuis qu'il occupe ce Siège patriarcal de Constantinople, a pris un intérêt très concret, très particulier, et a fait tous les efforts qui pouvaient dépendre de lui pour orienter les relations à recréer entre l'Église de Rome et celle de Constantinople, à les mettre sur une voie qui pouvait conduire un jour, plus tard, au rétablissement de la pleine communion ecclésiastique entre ces deux Sièges. Je crois d'ailleurs que s'il n'y avait pas eu à ce tournant de l'histoire ces deux personnages providentiels que sont le patriarche Athénagoras et le pape Jean XXIII, je crois que nous n'en serions pas ou nous en sommes aujourd'hui.

R. — D'ailleurs, le fait même de prononcer le nom du patriarche Athénagoras n'est-ce pas, évoque immédiatement Jérusalem. Et vous, Père Scrima, vous étiez à Jérusalem ?

Père A. Scrima. — Oui, en effet, je me trouvais à Jérusalem lors de cet autre signe, un signe libérateur cette fois (vous voyez, on avance de signe en signe...). Il contenait déja en lui, peut-on dire, l'évolution qui devait aboutir aux événements du 7 décembre, car il ouvrait largement la voie pour que l'imprévisible de Dieu puisse agir. Mgr Dumont vient de parler, tout à l'heure, de ces "deux hommes providentiels", le Patriarche Athénagoras et le Pape Jean XXIII. J'accepte volontiers cette expression qui, dans son acception rigoureuse, veut dire "deux hommes dont la Providence s'est servie". On peut les appeler aussi des hommes charismatiques, des hommes qui échappent, comme par une impulsion imprévisible, au déterminisme d'une situation historique, sourde, inerte, pesante; à cet égard, la rencontre de Jérusalem ce fut vraiment un acte créateur. Il m'est arrivé de dire que c'est à Jérusalem que le Pape Paul VI s'est effectivement inséré dans le grand dessein œcuménique de notre temps, qu'il y a reçu comme une nouvelle investiture après celle de Saint-Pierre. A Jerusalem, les deux Églises sortaient, symboliquement et effectivement, de Rome et de Byzance; elles se retrouvaient au centre, dans l'alpha et l'oméga du Christ et de l'Histoire; elles manifestaient ainsi leur volonté de quitter un passé trop dur et superficiel. Désormais, tout devenait possible...

R. — Eh bien, alors, Père Dumont, maintenant nous nous trouvons devant de nouvelles avenues; où est-ce que cela va nous mener ?

Monseigneur Dumont. — Pour bien saisir le sens et les ouvertures de ce qui s'est passé, il faut ne pas les isoler d'un contexte, en particulier celui du Concile. Ce n'est pas l'endroit d'entrer dans des précisions sur ce point, mais il est certain que, au point de vue théologique, au point de vue ecclésiologique, les décisions prises par le Concile sont tout à fait cohérentes avec ce qui vient de se passer. Vraiment, on voit maintenant (c'est une vérité qui s'était obscurcie depuis la théologie de la Contre-Réforme après la naissance du protestantisme) on comprend maintenant que la séparation ne se situe pas entre une Église et ce qui serait en dehors de l'Église, mais elle se situe au sein même de l'unique Église du Christ. Ce sont deux Sièges patriarcaux, celui de Rome et celui de Constantinople qui ont été pendant longtemps et qui demeurent à certains points de vue en querelle, sur certains points théologiques; mais au moins, sur le plan de la charité maintenant, il n'y a plus d'obstacle : c'est dans un climat de charité que l'on veut aborder maintenant et que l'on abordera sans aucun doute, dans un avenir plus ou moins rapproché, la discussion des points théologiques encore controversés entre nous. Et il y a tout espoir que, si le climat de ces discussions théologiques est celui qui a présidé aux échanges de vues qui ont amené cette déclaration commune, je crois qu'on a tout espoir d'aboutir à des solutions dans un avenir qui pourrait être au fond assez rapproché.

R. — Eh bien, Père Scrima, pour une dernière question je me tourne vers vous : partagez-vous les mêmes vues ?

Père A. Scrima. — Oh oui, tout à fait. Je voudrais même prolonger ce qui vient d'être dit par Mgr Dumont. Nous sommes en train d'opérer un retournement essentiel quand à notre façon d'approcher les questions disputées, les réalités qui nous séparent encore. Il ne s'agit pas pour autant, loin de là, d'une attitude minimisante. Au contraire : c'est la vocation douloureuse peut-être, mais certainement absolue, de la foi chrétienne qui s'y exprime. Voyez-vous, il ne faut pas déprécier la part de la vérité dans la recherche œcuménique, C'est la vérité qui unit, et c'est pour celà qu'elle doit être prise au sérieux et abordée avec un sérieux toujours renouvelé. C'est ce qui est requis de nous aujourd'hui. Jusqu'ici, nous avons souvent considéré la vérité théologique selon le modèle d'une vérité "mondaine" : abstraite, conceptuelle, mécanique... Eh bien, non ! Dans la vérité selon le Christ, c'est le Dieu vivant et l'homme vivant qui sont engagés. Voilà pourquoi nous re-situons aujourd'hui les données théologiques sur lesquelles on ne s'entend pas encore pleinement, dans la vaste réalité vécue et vivante de l'Église.

C'est ce qu'ont manifesté, du côté orthodoxe, les trois conférences pan-orthodoxes de Rhodes (la dernière ayant eu lieu en novembre 1964). Et c'est, en outre, la raison qui nous permet de dire que le rapprochement entre l'Église orthodoxe et l'Église catholique, entre l'Orient et l'Occident chrétiens, dépasse le cadre d'une situation limitée, ultra-chrétienne. Le destin essentiel de l'homme en est concerné : le jour où, par la grâce de Dieu, les deux traditions se retrouveront effectivement, une richesse nouvelle de l'Esprit sera manifestée au monde.

R. — Eh bien, je vous remercie.

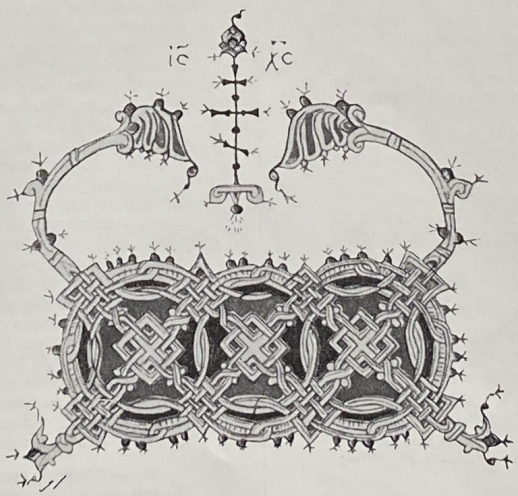

Nicu Caranica : « POVESTEA FOAMEI » (Colecția «DESTIN»)

Această precară semnalare nu ne scutește de obligația de a anunța cu solemnitatea profeției că despre cartea d-lui Caranica se vor scrie odată studii adâncite. Pentrucă ea reprezintă o interesantă etapă atât în opera autorului cât și în literatura română.

Mai întâi trebue să ne exprimăm bucuria pentru prezența unui armân în literatura noastră majoră. Se știe că anumiți filologi sovietici sau de pe alături, ocolind cu temeritate elementara pricepere a deosebirii dintre dialect și limbă, consideră graiul macedoromân ca pe o limbă aparte — romanică, dar diferită de română. Ba chiar și niște patrioți armâni cu bunăvoință, însă mare pauperitate a glavei, au accentuat caracterul de limbă deosebită al dialectului sud-dunărean, fără să bănuie că, în candoarea lor, servesc alte interesuri. Dar între limbă și dialecte se îndeplinește o continuă și reciprocă influență. În limba literară românească aportul armân a izbucnit mai puternic cu monumentalele traduceri ale lui G. Murnu, adevărate re-creații clasice. La acelaș nivel salutăm astăzi mesagiul poetic al d-lui Caranica.

« *Povestea Foamei* », pe care nepoții noștri o vor studia în școli, este cea din urmă epopee a literaturii românești. E o satiră în care aluzia istorică e vădită. Eroul principal, *Pan-Cocon* pornește la vânătoare de funcționari și meseriași ai culturii. Cu severitatea și orgoliul unui căpitan de haiduci din Pind își conduce ortacii : (pag. 17)

... Vreți-mă de vătaf ?
— Te vrem, Pane-Cucoane ! Să trăiești !
— Nu așa, scârbelor ! Să-mi jurați
Pe cer, ca la fețe crăiești,

(...)

— Jurăm, Pane, pe cer și soare !
O, Pane, os de Rusalim,
Rupe-ne, calcă-ne'n picioare,
Pane-Cucoane, noi tot te iubim !

Victimele ? (pag. 18)

Pan răpea cu sârg cărturari.
Unii-i gătea ca la carte,
Alții-i mânca de vii, cu mărar,
Alții-i punea deoparte.

Juriști, filologi de seamă,
Intregi erau puși la ghiață.
Savanții'n borcane cu zeamă,
Ori strânși ca șuncile, cu ață.

Criticii, toți în saramură.
Esteții « subțiri » în cârnați...

Totul se întâmplă într'o atmosferă de « joyeuseté » demnă de Rabelais. Pofta de mâncare, priceperea culinară împerechiate cu arta militară pot fi urmărite până la autorul francez (« Pourquoi Nabuzardan, maistre cuisinier du roy Nabugodonosor, feut entre tous aultres capitaines esleu pour assiéger et ruiner Hierusalem ? ») sau mai departe chiar în epopeele Evului Mediu (în Bella Parisiacae urbis) unde, de ex., stareți vajnici ca Ebolus își trimit dușmanii înjunghiați la bucătărie. Iar petrecaniile din « *Texas până'n Urali* », din « *Frânchia* » din « *Evropa* » se desfășoară pe un valah « *tăpșan chindisit* » (remarcăm armânismul atât de bine încadrat) unde « *iarba e creață* » iar alăturea « *pădurea hăuește* », adică într'un spațiu haiducesc român. Eroii lui Nicu Caranica sunt înrudiți cu aceia ai lui Creangă. *Falcă Tare, Mutu, Grasu* se hârjonesc cu aceiași pasiune aventurieră ca și Gerilă, Setilă sau Păsări-Lungi-Lățilă. Foamea lor e cea a lui Flămânzilă. Și ca moartea din Ivan Turbincă se ospătează pe rând din diferite 'vegetabile' :

... Nu ți-i bună iarba cu spice ?
— Bună mi-i, Doamne, iarba creață
Și mușchiul verde... (pag. 36)

... La'nceput storceam zeci de sucuri
Ad literam, de ce nu ?
Născocisem tehnici și trucuri
Dar ne ținu cât ne ținu.

Țin minte alga'n fială
Și clorifila'n flacoane... (pag. 45-46)

Graiul povestirii are prospețimea finului Pepelei, snoava-corosivitatea ardelană, dovedind încăodată cât i-au folosit autorului anii de ucenicie în Transilvania postcoșbuciană.

Cu autoironie fină legată de o sensibilitate profetică aflăm mai departe :

Dar într'o zi mi s'a'nfundat.
Abia trezit, fumam o țigare.
Alai de frați mi-aduc legat
Un anonim, un oarecare...

... Parcă-l știam și nu-l știam...
Mă uit mai bine : eram eu ! (pag. 28)

— Ce-ar fi să'njghebăm pe deplin,
Dând drumul iar supapei,
Partidul anarhist creștin
Cu telegramă Papei ? (pag. 34)

lucruri, pe care o firavă istorie le-a confirmat recent.

Dar foamea continuă. Întocmai lui Păcală după ce a ars sacii cu tămâie, iată-l pe *Pan-Cocon* vorbind cu Dumnezeu :

— Doamne ești plin de calești și castele :
Scutură pomul nopții de stele !

— Fiule, fiul meu iubit,
Stelele nu-s de romțăit. (pag. 37)

În căutarea neostoită, « *tâlharii* » cer mai mult. Până

ce « *unul dintre ei* » se dăruiește frățește :

Cu toată ruga, frații, din nou
Să-l bată vrură de să leșine,
Când iar auziră - glas ori ecou ? - :
— Mâncați-Mă pe Mine ! (pag. 57)

Lumea se transformă :

Înlemniră. Ce s'a'ntâmplat ?
În Țara cu holdă nebună
Se făcu deodată totul curat
Ca după furtună.

Lin unduia corabia
Vântului cald pe lanuri până'n zare,
Pe paiul, pe spicul ca vrabia... (pag. 57)

Versul părăsește hâtra snoavă, argoul estudiantin, ca să devină glas de psalmist.

Din Rusia albă de geruri
Până'n întins american
Tot ce sufla văzu pe ceruri
Un soare'n chip de Pelican.

Fulgi luminoși din El cădeau.
Lumea se-aprinse'n argint cu roșeață.
Toți vedeau schimbarea la față
Neștiind că ardeau.

Pan și-ai săi se deschiseseră, vase,
Ca să primească multul Dar.
Gâlgâitor se revărsase
Pe Grâne Sângele solar... (pag. 57-58)

Rabelais se sublimează în paradise dantești. Poezia se încheie într'o apoteoză a unei lumi românește transfigurată.

Cu « *Povestea Foamei* » literatura română se mândrește cu un gen al ei care de la Budai-Deleanu părea stins. — Poetul Nicu Caranica își cucerește definitiv locul său în Panteon.

M.

REVISTE ROMÂNEȘTI ÎN OCCIDENT

(Franța, Italia-Germania, Spania)

La un foarte scurt interval au apărut în acest an, în Occident, unul după altul, trei caete masive de cultură românească : « *Revista Scriitorilor Români* », Nr. 4, « *Destin* », Nr. 15 și « *Ființa românească* », Nr. 4, însumând toate trei mai mult de 500 de pagini, în cea mai mare parte bine folosite. De departe predominantă este beletristica (et pour cause), în care epica ocupă un loc restrâns, dar important prin cele două nuvele ale lui Mircea Eliade, « *Podul* », în « *Ființa românească* și « *Adio* » în « *Revista Scriitorilor Români* ». Se mai publică un scurt « fragment de roman » de I. Popper, în « *Revista Scriitorilor Români* », o mică poveste de C. Amăriuței și o schiță caragialescă de Alexandre Treize, în aceeași revistă.

Eseul este oarecum boicotat. Întâlnim doar trei : o mică încercare filosofică, « *Lucru* » de Robert Klein, în « *Ființa românească*, apoi « *Carcaterele culturii românești* » de Dr. G. Uscătescu, în « *Destin* » (pp. 3-13, « *Pretinsul sens critic al realismului socialist, este în realitate un dogmatism vulgar* »), și o cercetare din domeniul esteticei, « *Note despre arta actuală* », de C.L. Popovici, in « *Destin* » (« *Pop Art* », « *Artă și matematica* », « *Artă și arhitectură* »).

Bogat însă este capitolul « *Jurnal și amintiri* » : Mircea Eliade, « *Amintiri din liceu* » (« *Destin* ») și « *La moartea lui Matila Ghica* » (« *Ființa românească* ») ; Vintilă Horia, « *Journal d'un paysan de Danube* » (fragment în românește din cartea recent apărută sub același titlu în editura « *La Table Ronde* ») ; Virgil Ierunca, « *Jurnal* » (« *Destin* » și « *Revista Scriitorilor Români* » ; Mihail Niculescu, « *Casa lunii* » (« *Revista Scriitorilor Români* ») și « *O nouă experiență* » (« *Destin* ») ; Grigore Gafencu, « *Jurnal* » (postum) in « *Ființa românească* ».

Erato si Euterpe, divinele, sunt însă tachinate, cu sau fără succes, în corpore. Astfel publică versuri originale sau traduceri : Antoaneta Bodisco, Aurora Cornu, Yvonne Rossignon, Mira Simian, Stefan Baciu, D. Bacu, F. Brânzeu, V. Buescu, Nicu Caranica, George Ciorănescu, Ion Cușa, I.G. Dumitriu, Petru Iroaie, Nicolae Novac, Nicu Jancu Păltinișteanu, Ion Pârvulescu, V. Posteucă, Stere Popescu, H. Stamatu, George Uscătescu, Theodor Zuca. Rămâne, în afara ordinei alfabetice, Theodor Cazaban, care face retroversiune (de altfel frumos). Total : 21, deși lipsesc o mulțime.

Studiile istorice nu abundă deloc, biata Clio e persecutată. Doar « *Ființa românească* » publică două : R.V. Bossy, « *Recunoașterea oficială a numelui România* » și Emil Turdeanu, « *Manuscrisele robite de Cazaci, la 1653* ». Același publică în aceeași revistă o notă pertinentă asupra falsificării staliniste a istoriei « *Unirii Principatelor* ».

Humorul este și el prezent, la « *Revista Scriitorilor Români* » și « *Destin* », prin « apuntările », sau « apuncțiile », vestitului Apunake, fenomen fără egal. Publică de asemenea o mică schiță, tatăl lui « Gâgă », Nellu Mânzatu, în « *Revista Scriitorilor Români* » (schița lui Alexandre Treize am amintit-o). Critică literară, bine susținută, și numeroase recenzii, semnează : Monica Lovinescu, Mircea Popescu, Virgil Ierunca, N.A. Gheorghiu. Mai semnează diverse note : M. Cismărescu, Ch. Sporea, E. Lozovan, Titus Bărbulescu, Dinu Adamești eanu, G. Racoveanu.

Recordul informației îl deține fără îndoială « *Ființa Românească* » prin mult crestatul « *Răboj* » dela sfârșitul revistei : pp. 217-254, cu aproximativ *o mie de titluri*, înregistrându-se astfel tot ceea ce publică Românii în Occident, sau ceea ce publică străinii despre Români (dela un număr al revistei la altul). Această muncă anonimă a lui... (nu spunem ca să nu-i jignim modestia), îndeplinită cu reală dragoste și pricepere de om de litere, face funcția unei instituții ce lipsește.

Toate trei publicațiile sunt remarcabil de curate din punct de vedere tipografic, greșelile de tipar sunt reduse la minimum omenește posibil, în ciuda marelui număr de pagini. Iar din punct de vedere artistic, « Revista Scriitorilor Români » are de astă dată avantagiul colaborării unei artiste de mare sensibilitate și gust, Nina Batalli.

Comun la toate aceste publicații este o anumită detașare din internațional, dar fără închirciri de bisericuțe oropsite, și scopul de a cultiva cât mai cu grije limba românească. Din amestecul de scriitori încercați și verificați, și diletanți, se detașază fără nicio greutate cei d'intâi, care reprezintă *nivelul real* al prozei artistice și al

liricei românești. Ceea ce este foarte important.

Ne ferim de a face vreo « comparație » esențială între aceste publicații, fiecare dintre ele fiind în felul său încărcată de merite. Stabilirea vreunei « erarhii » nu-și are locul, pentrucă : în ceea ce aduc mai valoros, revistele au același nivel înalt, iar în ceea ce e fără nicio importanță literară, contribuțiile se cam egalează. Colaboratorii români importanți sunt aceeași, publicațiile coexistă admirabil fără să se stânjenească una pe alta. De ce să provocăm noi disarmonii printr'o inevitabilă subiectivitate? Marea noastră dorință este ca aceste reviste să-și continue tenace apariția, pentrucă serviciul lor este cu mult superior micilor defecte, al căror caracter, minor de altfel, le și elimină din orizontul nostru critic. Suntem siguri că Românii iubesc la fel toate aceste publicații și se bucură intens la fiecare apariție a lor.

PR.

Averof: « VOCEA PĂMÂNTULUI » (Roman)

Din atâtea cărți apărute sub semnătură de români — s'ar părea ciudat — am ales acest ... să-i zicem roman, cu titlul « Vocea Pământului », roman necunoscut cititorilor revistei. Necunoscut din mai multe motive: Intâi, pentrucă ...nu are o valoare care să-l scoată din anonimat. Și cred că ajunge. Că a apărut într'o grecească populară, n'ar fi o piedecă... Kazantzakis a fost tipărit și în colecțiile de buzunar...

Se va spune atunci : (și pe drept cuvânt) dece să scrii despre acest roman? Răspunsul este simplu : pentrucă de nu are valoare literară, are în schimb... hibă. Și încă destulă.

Despre nașterea lui am aflat întâmplător în « Nation Roumaine » acum câteva luni. Un scriitor român, Dl Ciorănescu, (fratele, nu savantul) i-a făcut o prezentare pe cât de scurtă, pe atât de strâmbă. Alături de un foarte scurt rezumat, câteva elogii calde, adresate mai de grabă autorului decât cărții.

Nu este surprinzător și nici original dacă ținem seama că românul nostru călătorește destul de des prin părțile autorului, iar acesta nu-i un muritor de rând ci... deputat cu mare trecere acum, fost ministru de externe al Dlui Karamanlis nu de multă vreme.

Dar s'o iau de la capăt.

Neîndoindu-mă de bunacredință a călătorului-scriitor a trebuit să mă întreb : Ce s'o fi schimbat în Dl Averof (Vangheli alu Tușița) ca să fie lăudat de un român? Pentrucă Dl Averof este cunoscut tuturor celor care, de bine de rău, s'au mai aplecat din când în când și asupra soartei românilor din sudul Dunării, mai cu seamă a celor din Grecia.

Ori, până la apariția notei în N.R., nici un semn nu arăta că Dl Averof ar fi schimbat cumva macazul. Dimpotrivă. Atunci am vrut să văd minunea !

Mi-am certat reaua credință, am pus îndoelile sub obroc, și, profitând de bunătatea unui prieten care mi-a împrumutat cartea, am purces la cetitul ei cu gând curat.

Și m'am felicitat de curaj când, deschizând-o, am găsit scris, în loc de introducere, prezentarea făcută de autor : « Tot ceea ce în acest roman este în legătură cu activitatea publică a Legiunii Romane și a intervențiilor diviziei italiene Forli, *precum și deasemenea* (sic) cu reacțiunea împotriva lor, corespunde întocmai întâmplărilor adevărate ».

Dar știind eu din experiență și încă prea bine, cam cât se poate spune un adevăr în Grecia de azi, mai ales când acest adevăr este în legătură cu aromânii, am fost mușcat din nou de îndoială. Și din nou am alungat-o.

Nu este puțin lucru să ai la îndemână mărturiile unuia care avea toate posibilitățile să se informeze cinstit de ceea ce s'a petrecut în timpul războiului. Perioada aceasta a fost năpraznică; cea mai sbuciumată din sbuciumata trecere prin vreme a neamului românesc din peninsula balcanică.

Dar pe măsură ce întorceam filele cărții, bucuria avută la început se topea, iar adevăratul chip al autorului căpăta formă, din păcate sub trăsăturile dinainte cunoscute, cele deloc cumsecade.

Când am isprăvit de cetit, mi-am zis că Dl Averof suferă de boala fără vindecare, a urei împotriva românilor.

Dar, mă veți întreba, cum rămâne cu lauda? Ori scriitorul-călător nu a cetit cartea (necunoscând probabil greceasca, fie ea și populară și a scris lauda la rugămintea cuiva, ori știe greaca... și atunci este mai grav.

Să mă întorc deci la « adevărurile » pe care Dl Averof le spune cu ajutorul cărții.

Dacă așa zisul roman s'ar fi născut din strădania unui grec sadea, cu sau fără talent, nu m'aș fi sinchisit « Toți cretanii sunt mincinoși. Autorul e cretan, deci... » Și la urma urmei n'aș avea pretenția ca moartea șovinismului să purceadă tocmai de la cei cu « Megali Ideea ».

Dar iată că Dl Averof nu este grec ci a+român ! Și încă din neam în neam, nu de ieri de azi. Această calitate (sau cusur) pe care el o neagă cu încăpățânare, nu i se poate refuza cu toate că nu prea face cinste aromânilor. Ar fi fost poate mai bine să fie așa cum vrea el. Însă în vinele neamului « alu Tușița » curge sânge românesc de secole.

Nevrând nici în ruptul capului să fie român, Dl Averof ține morțiș să fie grec ? Fie, dacă vrea. Dar din păcate Dlui nu se mulțumește cu atât. Vrea mai mult. Vrea totul ! Și atunci fără prea mare bătae de cap, îi face pe toți aromânii.. greci. Nu pe ocolite, ci deadreptul. Ca străbunul lui la Gordos, tae nodul și trâmbițează ritos : « Aromânii sunt greci »(pg. 207).

Asta au mai spus-o și alții... dar mai pe ocolite. Căutând să arate, că deși în vorbă și obiceiuri români, la rădăcină vlahii sunt greci; nu de acum ci de mult de tot; încă de pe vremea lui Achile cel iute de picior și cu ochii albaștri. (Din păcate aromânii or fi ei iuți... din fire dar de ochi albaștri... O fi vina... vechimii !) Sau că sunt niște greci numiți Orestieni sau Amanzi (cei cu stejarul sfânt) care au plecat de pe malul Adriaticei, au călărit Pindul pe deșelate și au ajuns până la marea Egee, s'au amestecat cu Tracii (neam barbar) ca să dea pe Filip și pe Alexandru. Că mai târziu au năvălit peste ei adică peste acești... greci, Romanii cu legiunile lor și neavând altă treabă de făcut, s'au apucat să le schimbe limba (cea vorbită) cu ajutorul unei unelte numită « Pax Romana » și că au reușit atât de bine încât greco-tracii au devenit de nerecunoscut, adică : latinomacedonogloți, ori greci vlahofoni ori mai pe scurt Vlahi. Care Vlahi, cu deosebită încăpățânare se numesc ei însăși până astăzi... români ! (Nu toți își înobilează originea cu acel faimos *a* pus fes peste cap).

Acum ce-or fi fost strămoșii aromânilor latinomacedonogloți la origine, cam greu de stabilit; se pare însă că greci nu prea erau. Și dacă ar fi fost? Nimănui până azi,

nici măcar lui Hitler, nu i-a trecut prin cap să-i facă pe Francezi nemți, pentrucă Galia a fost ocupată prin secolul cinci de Frânci care la origine se pare că ar fi fost germanici. Un lucru este însă știut : că de vre-o cincisprezece secole și mai bine, toți cronicarii... bizantini, ba și patriarhul Fotios, pomenesc de latini în toată peninsula, fără să găsească necesar să spună că... latinii aceștia sunt greci.

Până și cercetătorii de bunăcredință, începând cu Pouqueville filoelinul, cred și ei cu toții că aromânii sunt aromâni și nu greci cum vrea Dl Averof.

Dl Averof însă n'aude n'avede. Vrea ca vlahii să fie greci și basta. Ce te faci însă cu cei dintre ei care nu vor să creadă ceea ce vrea el? Qu'à cela ne tienne. Dlui are deslegarea gata. Simplă de tot :

Aromânii care nu sunt greci sunt... trădători.

Duprecum în romanul socialist, pentru nevoia trebuinței, mai marii culturii au stabilit că nu există decât buni (adică comuniști) și răi (adică : fasciști, chiaburi, reacționari, é tutti quanti) tot așa și în capul dlui Averof nu pot să încapă decât două soiuri de vlahi : buni (adică... greci) și nevlahi sau răi. (Aici ar fi cam greu de numărat toate metehnele de care suferă aceștia. Sunt bunăoară filoitalieni care primesc bani de la Roma, filoromâni care sunt plătiți gras de București, mai sunt cei lipsiți de cinste, afaceriști, tâlhari de drumul mare, săraci cu duhul... et j'en passe).

Dovezi? Nu prea are (ca țiganul cu biletul) și atunci fără să vrea, se folosește de o maximă strămoșească : Scribitur ad narrandum... și măcar dacă narațiunea ar fi fost... narațiune.

Dincolo de minciună și nerecunoștință (1) dincolo de șaua strâmbă pe care călărește, cartea Dlui Averof lasă să se întrezărească o umbră foarte tristă. O aștern hârtiei nu pentru vindecarea lui — imposibilă — ci spre luare aminte a celor care, în răsturnările pricinuite de exil, ar putea să se lase robiți de ispita renegării.

Dânsul știe bine că e aromân. Că între aromâni și greci nu există nici un fel de înrudire de sânge, nici de departe. Chiar în satul lui nu va putea găsi mulți aromâni însurați cu grecoaice.

Că neamul românesc din Grecia merge spre dispariție, altă este povestea. Cu mijloacele pe care le are la îndemână statul, rămas la gândirea secolului trecut, grabnica desnaționalizare nu pare să fie o problemă. La care desnaționalizare au mai pus umărul și însăși aromânii, dece să nu o spunem, când în timpul războiului, crezând că a sosit clipa să scape pentru totdeauna de chinga dragostei grecești, au jucat pe cartea românească sau italiană. Ori prăbușirea celor două țări le-a dat apă la moară grecilor. Și oridecâteori cineva încearcă să spună o vorbă bună despre ei, grecii, cu ministrul lor în frunte, sar ca arși și încep să pomenească de fascism, de colaboraționisme și... o ironie ! de... comunism.

Interesul statului grecesc ar fi cred eu, ca pe această rană să lase piatră grea de mormânt. Chiar atunci când, neînvățând nimic din istorie, mai leagănă visul « Marei Idei » (Imperiul lui Justinian... valahul). Dar Dl Averof, care este una cu statul, nu poate să tacă. Chiar dacă vrea. Pentrucă știind toate cele de mai sus, viermele din inimă nu-i dă pace. Se învârte mereu ca ucigașul la locul crimei. Și crima lepădării este grea de tot. Propăvăduită drept virtute, ea poate duce la mari prăbușiri. La pieirea unui neam. Chinuit de păcat, Dl Averof va vorbi despre el mereu, până la moarte. Niciodată însă nu se va putea apropia de adevăr. Cu pasul tâlharului, și cu sufletul turbure, va da târcoale și va minți, slugă neadevărului căruia unealtă s'a facut. Pentru plăcerea clipei și pentru atingerea unor vise deșuchiate, mulți și-au vândut sufletul necuratului. Unde au ajuns, nu-i o taină pentru nimeni.

Am reluat cartea de la capăt. Am căutat dincolo de cele « adevărate » să găsesc măcar o urmă a dramei trăite de poporul grec sub ocupația italiană. Pentrucă dramă a fost. N'am găsit nimic. Nu dramă dar nici măcar picior de grec sadea. (Cât despre italieni, Averof îi cam ocolește, unul singur rău, și acela... fascist).

Toți eroii cărții sunt vlahi. Și cei buni, și cei răi. Ironia soartei, acesta este singurul adevăr pe care Dl Averof îl scapă fără să vrea. Cine nu cunoaște stările de azi din Grecia, ar putea foarte lesne crede că prin locurile acelea nu trăește nici un grec. Dacă s'ar scoate milionul de refugiați veniți din Asia Mică după catastrofa Marei Idei din 1921 și cei care ca lăcustele, simțind bogățiile Macedoniei și Tesaliei, au năvălit după războiul balcanic punând mâna pe toate...

Indiferent dacă zelul călugărului Cosmas (cel de curând sfințit), flintele antarților, binecuvântările mitropoliților și patriarhilor date asasinatelor și incendiilor din satele aromânești, vederea scurtă a politicienilor români și italieni la pacea dela Paris, toate împreună, au reușit să facă ca o bună parte din acești aromâni să vorbească grecește. Cât sunt ei însă de greci, Dl Averof o știe din timpul războiului...

Mai rămâne o întrebare căreia Dl Averof nu va putea să-i răspundă. Eroul romanului, scoborâtor din familia acelui Coletti+s care se împrietenise la Paris cu Ghica și discuta cu el... românește, poetul decadent, înstrăinatul, se regrecizează într'o seară când, fără un motiv mai acătării, se trezește cu nasul în brazda din moșia bunicului. Și aude... « Vocea pământului ». Dar cum el nu cunoștea vlahica, în ce limbă i-a vorbit brazda proaspăt răsturnată?

Reușise faimosul călugăr să înspăimânte până și țărâna ca și aceasta să spună că vlahii sunt greci?

Sau năvalnica dorință a Dlui Averof a impus țărânei, mai abitir decât anathemele călugărului, înscrierea voluntară la... Marea Idee?

a.makedon

DEISIS.

Din : G.RACOVEANU « Gravura în lemn la Mânăstirea Neamțu ». — Fund. Reg. Rom. București - 1940.

MÂNĂSTIRILE MOLDOVENE

După o anchetă întreprinsă de redacția noastră oferim cititorilor astăzi date mai precise despre situația mânăstirilor din Moldova de Sus, lăcașuri de rugăciune neîntreruptă de-a lungul secolelor și de înfloritoare cultură. Renovate în cea mai mare parte, ele capătă din ce în ce mai mult caracter de muzeu pentru îmbucurarea turiștilor din toată lumea, uimiți de comorile de artă ce li se înfățișează aici. Numărul monahilor a scăzut considerabil, mai cu seamă de la opreliștele din 1958. Au rămas îndeosebi bătrânii și infirmii. După noile rânduieli ale cinului călugăresc starețul administrează și conduce chinovia în numele episcopului eparhiei respective.

Cele mai importante așezări sunt pentru călugărițe — *Agapia* cu ca. 240 și *Văratec* cu ca. 250 de monahii; la *Agapia Veche (Agapia din Deal)* viețuiesc vreo 30 de pustnice observând reguli de sihăstrie foarte severe. Ca termen de comparație amintim că acum zece ani numărul călugărițelor de la *Văratec* se ridica la ca. 500, la *Agapia* la 600; (comp. B.O.R. LXXIII, 6 pag. 531.) La *Neamț* împreună cu schiturile dependente *Vovidenia*, *Pocrov*, *Icoana*, mai sunt ca. 90 de călugări; un centru duhovnicesc puternic a devenit *Sihăstria* cu aprox. 40-45 monahi. La *Secu* sunt 20-25, la *Rarău* 3-4 iar la *Sihla* vreo 5. In ctitoria lui Alexandru cel Bun, *Bistrița*, viețuiesc 6-7 monahi, câte 1-2 în schiturile dependente ca *Tarcău* și *Bisericani*. La *Gorovei* (Dorohoi) sunt 5. La *Putna* ca. 10, la *Râșca* 3-4 călugări. *Cetățuia* numără 7-8, schitul *Bucium* vreo 3 iar la *Sf. Ioan de la Suceava* se ostenesc 5-8 părinți.

Călugărițe sunt la *Sucevița* peste 20, la *Dragomirna* vreo 8, tot atâtea cât și la *Vatra Moldoviței*. *Slatina* a fost transformată în mânăstire de maici; circa 30 de monahi mai în vârstă locuiesc acolo într'un cămin.

Multe mânăstiri și schituri deservesc astăzi parohiile vecine ca de ex. *Durău*, *Voroneț*, *Humor*, *Galata* (fosta închisoare de la Iași), *Probota*, *Golia*, *Frumoasa* ca de altfel și *Bistrița*. Intr'o cuvântare ținută la Mânăstirea Neamț, la deschiderea anului școlar 1951/52, Patriarhul Justinian vorbea de 10.000 de călugări în toată țara astăzi numărul acestora nu depășește cu siguranță 2000.

Mitropolia Moldovei

PROTOS

FOAIE DE GÂND ȘI APROPIERE CREȘTINĂ

Redacția: Paul Miron — Rotlaubstr. 3
Freiburg i. Br. — Germania

Ioan Cușa — 18, rue du Bras de Fer
91, Evry — Franța